

KIRK KALEM

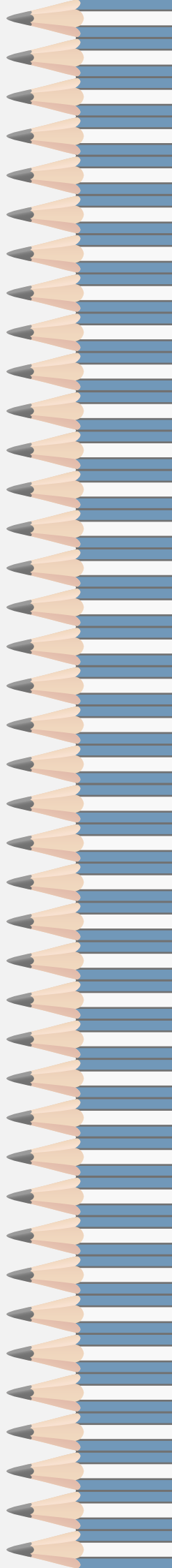
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ ÖĞRENCİ DERGİSİ

TEMMUZ 2023 | SAYI: 2

ISSN: 2979 - 9112

kirkkalem@klu.edu.tr

Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi adına imtiyaz sahibi

İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Ahmet ÇAPKU

Sayı Editörü

Arş. Gör. Doç. Dr. Sıddık AĞÇOBAN

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Ahmet ÇAPKU
Arş. Gör. Doç. Dr. Sıddık AĞÇOBAN
Dr. Öğr. Üyesi Fatih MEMİÇ
Dr. Öğr. Üyesi Kâmil YELEK
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah DEMİRCİ
Dr. Öğr. Üyesi Süleyman GÜMÜŞ
Dr. Öğr. Üyesi Şeref AKBABA
Dr. Öğr. Üyesi Eyüp ÖZTÜRK
Dr. Öğr. Üyesi Mikail İPEK
Öğr. Gör. Uğur ALKAN

Adres : Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Cumhuriyet Mahallesi, Kofçaz Yolu,
Kayalı Kampüsü, 3 Nolu Merkezi Derslik, Kat:1 Merkez / KIRKLARELİ
Telefon : 0288 2461666
Faks : 0288 246 16 50
E-Posta : kirkkalem@klu.edu.tr

Bu sayı, 6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş ve Hatay merkezli olmak üzere on ilimizi etkileyen depremde vefat eden, geçen yıl Fakültemizden mezun olan Zeynep Nilifırka Baykurt başta olmak üzere, Üniversitemizin farklı fakültelerinden mezun olmuş Emre Bulat, Çağrı Işık, Rumeysa Yenican, Cabir Şahutoğlu, Hamdo Elmas'ın ve Mimarlık Fakültesi Öğretim Üyesi Fatma Önder Özşeker hocamızın aziz anısına ithaf olunmuştur. Cümle geçmişlerimize Allah'tan rahmet, geride kalanlara ve milletimize başsağlığı ve sabır diliyoruz.

Kalem ve Kelam

Kırk Kalem öğrenci dergisinin ikinci sayısı ile karşınızdayız. Öğrencilerimizin kalem işçiliğine olan iştiaqları bizler için kıvanç vesilesi. Kelam ve Kalem, ikisi birbirini tamamlayan unsurlar. Düşüncesini en güzel şekilde dile getirebilmek hem bir emek işi hem bir hüner. Amacımız, öğrencilerimizin, düşüncelerini 'üslûb-ı beyân, aynıyla insan' fehvasınca ilim ehline yakışır şekilde ortaya koyabilmelerine yardımcı olmaktır.

Bu sayı, 'deprem' özel sayısı görünümünde çıkıyor. Çünkü Kahramanmaraş ve Hatay merkezli 6 Şubat 2023 depremi, on kadar ilimizi ağır şekilde etkiledi. Bütün ülkemiz madden ve manen bundan olumsuz manada etkilendi. Depremzedeleri içinde buldukları durumdan kurtarmak için yardıma koşuldu, yaralar sarılmaya çalışıldı. Bu süreç hâlâ devam ediyor. Bu açıdan öğrencilerimizin konu ile ilgili kaleme aldığı yazıları, tarihe not düşmek olarak görebiliriz.

Deprem, eğitim hayatımızın yeniden çevrimiçi, (Nisan 2023 itibarıyla hibrit eğitim) şekilde olmasına yol açtı. Pandemiden henüz çıkmış, yüz yüze eğitim öğretime ısınmıştık ki, böyle bir felaketle karşılaştık. Milletimiz bütün bu acıların üstesinden gelebilecek engin bilgeliğe ve irfana sahiptir. Temennimiz bu tür felaketlerin ve acıların tekrarlamaması, olup bitenlerden millet olarak tedbir almak adına dersler çıkarmamızdır. Dergideki yazıları tedbir almak adına neler yapılabilir diye okumakta fayda vardır düşüncesindeyim.

Bu vesileyle dergimizin bu hale gelmesinde emeği geçen herkese teşekkür ediyorum. Yazı kaleme alan, editörlüğünü üstlenen, tashih eden, yayın işleri ile ilgilenen cümle ilim sevdalisına selam olsun, diyorum. Başta Fakültemiz mezun öğrencilerinden olan Zeynep Nilifırka olmak üzere, depremde âlem-i cemâle yolculuğa çıkan deprem şehitlerimize Allah'tan rahmet, geride kalan yaralılara acil şifalar, yakınlarına ve milletimize başsağlığı, sabır ve ecir niyaz ediyorum.

İlerleyen sayılarda içimizi ferahlatan nice mühim ve güzel konularla Kırk Kalem'de buluşmak temennisiyle.

Gayret kuldân, muvaffakiyet O'ndandır.

Prof. Dr. Ahmet ÇAPKU

Dekan

İÇİNDEKİLER

Makaleler:

Sevda Kamar- Bir İlahiyatçının Ardından [Zeynep Nilifırka Baykurt Anısına]	4
Fadime Yılmaz- Depremler	6
İsmail Abuşak- Peş Peşe Gelen Depremler (Kalp Yalnız Allah'a Ümit Bağladığında)....	9
Rukiye Kaya- Deprem ve Yardımlaşma	11
Suzan Beken- Deprem Ahlakına Dair	13
Kerime Firdevs Efe- Depreme Dair Ağıtlar ve Şiirler	14
Sevda Kamar - Bir Başka Sabaha Uyanmak (Bu Da Geçer Ya Hu).....	22
Büşra Nur yazar- Depremde Kurumların Kaynaşması	24

Söyleşi:

Suzan Beken ve Canan Yılmaz - Kırklareli Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğretim Görevlisi Vedat AÇAR ile Deprem Üzerine Söyleşi.....	25
Oktay Metin- Yunus Çolak Hoca ile Deprem ve Mimari Üzerine.....	32

İnceleme:

Tuğçe Yemişli- İnsan İlişkileriyle Örnek Hz. Peygamber	40
--	----

Deneme:

Zeynep Öztokay- Beni Görmek	43
-----------------------------------	----

Kitap Değerlendirmesi:

Ayşenur Kavlak- Şeyh Alî el-Bistâmî, Yakîn ve İrfân Ehli için İmân Hakikatleri.....	44
Kerime Firdevs Efe- Milenyum Tarikatları	49

Makaleler:

Sevda KAMAR

Bir İlahiyatçının Ardından [Zeynep Nilifırka Baykurt Anısına]

İnsan ve ölüm. Doğum ve ölüm, yeryüzündeki her canlı için değişmez, evrensel bir gerçektir. Ölüm bütün canlıların karşılaşacağı kaçınılmaz bir sonudur. Canlılar içinde öleceğini bilerek yaşayan tek varlık insandır. Bu yüzden tarihinin başlangıcından beri insanoğlu ölümü anlamaya çalışmıştır. Birçok şiire, türküye, yazıya konu olmuştur ölüm teması.

Zordur kabullenmek gidişleri. İnsan önce şaşkın, hissiz hale gelir. Sonra inkâr etmek ister gidişleri. Anlamsız gelir bazı şeyler. Sanki zaman durur, çakılı kalır. Bu duyguları ifade etmek kültürden kültüre, inançtan inanca değişiklik gösterse de yitirilen her canlının arkasından yas tutar insanoğlu. İnanan için bir teslimiyet, tevekkül vesilesi olsa da gözler yaşarır, kalp hüzünlenir. Halbuki insanoğlunun kaderi gitmek üzerinedir.

Antik çağ filozofu Epiküros (ö. MÖ. 270) “Ben varken o yok, o olunca da ben olmayacağım” diyerek ölümü bir nevi yadsımış. Ancak ölüm, insanların başına gelen en belirleyici, en kaçınılmaz, en nihai gerçektir. Var olmak, aslında ölüme aday olmaktır. Ölüm her zaman bizim içimizdedir. Biz onu unutsak bile dünya bize iki de bir hatırlatır. Her ölüm erken olarak görülse de çoğu kez ansızın yakalar insanı. Necip Fazıl diyor ya “Büyük randevu... Bilmem saat kaçta? / Tabutumun tahtası bilmem hangi ağaçta.” Aynı havayı soluduğun, aynı evi paylaştığın, aynı sofrada oturduğun insan bir bakmışsın ki, çekip gitmiş. Soğuktur ölüm kelimesi, üşütür hep yürekleri. Ani ölümler insan üzerinde derin yaralar bırakır!

Tıpkı senin gibi Zeynep. Aynı sıralarda ders yaptığım, hayallerine şahit olduğum, gülüşlerine tanık olduğum insanın artık aramızda olmaması derinden yaraladı beni. En çok da Salih Hoca'nın ezber dersi kuyruklarında dertleşirdik seninle. O elinde tuttuğun Kur'an, verdiği ezberler kabirde yoldaşın olsun kardeşim. Biz şahidiz imanına, edebine, hanımefendiliğine. Melekler de şahit olsun. Bir defasında sana sormuştum. “Zeynep! Senin yüzün gülse de gözlerinde hep bir hüzün var. Bir derdin mi var kardeşim, anlatırsan dinlerim” demiştin. Sen de “Yok abla” demiştin. Meğerse erken ayrılacakmışsın aramızdan, erken veda edecekmişsin bize. Duvarda fotoğrafları, dolapta giysileri, sevdiği türkülerini, okuduğu şiirleri, ertesi gün devam etmek için sayfasını kıvrıdığı kitapları, sevinçleri, hüzünleri her şeyi bırakıp gidiyor işte. Hem de gidiyorum bile diyemeden...

Daha dün gibi mezuniyet fotoğraflarımız oysa ki. Bir şiir var ya “Ölecek miyim? Tam da söyleyecek çağımda! / Söylenmedik cümlelerin hasreti kaldı dudağımda.” Okuduğun kitaplar kaldı, babana çay koyuşun kaldı, annene “İyi geceler anneciğim, sabah görüşürüz” sözün kaldı. Sabah giyinmek için hazırladığın kıyafetlerin kaldı. Mahallede sesin, okuyup bitirdiğin okulun, gelecek kaygıların kaldı. İlk doğum günü heyecanların, mutlu çekilmiş fotoğrafların kaldı... Sen bu dünyadan göçtün, biz geride üşüyüp kaldık Zeynep. Ömrümde o kadar kış geçti, hiç bu kadar üşümemiştin... Düşünüyorum da ne zordur şimdi seni enkazın altında aramak! Senin

bedenin, bizim de ruhumuz kaldı o enkazın altında. Gök kubbede bir hoş sada bıraktın. Kutlu bir duruş, buruk bir gülüş bıraktın.

“Artık ne kar yağar ne ben üşürüm, / Ne de saçlarımı dağıtır rüzgâr. / Sağ iken günde bin kez ölürdüm. / Şimdi ölüm yok, ölümsüzlük var.” Bu şiir sanki senin için yazılmış. Sanki bütün şiirler sana yazılmış! Hatıra bıraktın da ruhunu, mahzun bir derviş gibi boynunu büktün, boynumuzu büktün de gittin Zeynep! Necip Fazıl, “Bu dünyada renk, nakış, lezzet ne varsa küsüm! / Gözümde son marifet, Azrail’e tebessüm” demişti. Bizim gönlümüzde de sen tebessüm etmişindir Azrail’e! Makamın âlî olsun, inşallah...

Depremler

İnsanlık, tarih boyunca bulunduğu coğrafyaya göre pek çok doğal afetle karşı karşıya gelmiştir. Nerede, ne zaman ve nasıl olacağından bîhaber olunan bu afetlerdeki ortak özellik, insanın idare edebilme gücünü zorlaması, ruh sağlığını ve psikolojisini etkilemesi, can ve mal kaybına yol açmasıdır. Meydana gelen doğal afetler toplumu büyük ölçüde etkilemekte ve ilgilendirmektedir. Bu bağlamda bir bölgede doğal afet meydana geldiğinde bütün bilimler, meydana gelen doğal afeti kendi perspektifinden incelemekte ve değerlendirmektedir. İlahiyat ilimlerinin konu ile ilgili meselelerinden biri de kaza kaderdir. Doğal afetlerin meydana gelmesi kader midir? Doğal afetlerde meydana gelen can ve mal kaybı engellenebilir mi? Doğal afetlerde insanların yaşamını yitirmesi kader midir? Doğal afetlerde meydana gelen can ve mal kayıpları kadersen bu durum insan iradesine ket vurmamak değil midir? Bu gibi sorulara verilen cevaplar kişi ve ekollerin kadere bakış açısına göre farklılık göstermektedir.

Doğal afetlerin İlahiyat ilimlerini ilgilendiren yönü çoğunlukla kader konusudur. Bu yazıda öncelikle İslâmî ilimlerde kader konusu ve tartışmalar ele alınacak ardından doğal afetlerden biri olan depremin kaderle olan ilişkisi değerlendirilecektir.

İslâmî İlimlerde Kader Konusuna Genel Bir Bakış

İslâm tarihinde kader meselesinin başlangıcı hicrî ilk asırlardır. Fakat kader meselesi sadece İslâm tarihinde meydana gelmiş bir mesele olmayıp daha önceki dinlerde de tartışılmış, hatta bütün insanlık tarihi boyunca yer yer gündeme gelmiş bir meseledir. Zira insanın irade, kudret ve fiilinin eyleme dönüşmesindeki rolü ve sorumluluğu insanlığın başlangıcından sonuna kadar insanı ilgilendiren bir konudur.

İslâm tarihinde, özellikle Emevîler döneminde meydana gelen kader tartışmalarında öne çıkan en önemli ekol Kaderiyye'dir. Kader konusunda cebrî görüşe sahip olan Cebriyye'nin tam karşısında yer alan Kaderiyye, mesele hakkındaki son derece çarpıcı ve alışılmıştın dışındaki görüşüyle insan iradesini zirveye çıkarmış, tabir yerindeyse insanı kendi fiilleri konusunda bir yaratıcı olarak görmüştür. Cebriyye'ye göre kader yazılmış, çizilmiş bir senaryodur ve insan da bu senaryoyu oynayan bir oyuncudur. Bu bağlamda Cebriyye insanlara ait fiillerin oluşmasında kulun seçim hürriyeti ve kudretinin bulunmadığını, tek failin Allah olduğu görüşünü savunur. Bu görüş insanı diğer canlılardan ayıran en önemli özellik olan iradeyi yok saymakta ve insanın işlediği bütün günahların sorumluluğunu Allah'a nisbet etmektedir. Böylesi bir düşünce Allah'ın adaletine zarar vermektedir. Nitekim insan, fiillerini büsbütün Allah belirliyorsa isyan edip günah işleyen insanların cehenneme girmesi ve itaat edip iman eden insanların cennete girmesi ancak Allah'ın dilemesi ile olur. Dolayısıyla Allah kullarına karşı adaletsiz bir tutum sergilemiş olur. Cebriyye'nin bu görüşü aynı zamanda Allah'a kötü fiil işlemeyi nisbet etmektedir. Bu sebeple insanlara günahı Allah işletiyorsa bu durumda Allah kötü bir fiil işleyebilir gibi bir anlayış ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak bu görüş kendi içerisinde çeliştiğinden itibar görmemiştir.

---

* KLÜ- İlahiyat Fakültesi 3. Sınıf Öğrencisi.

Cebriyye'ye tepki olarak ortaya çıkan Kaderiyye'ye göre insan hür ve bağımsız iradesi ile hareket eder, fiillerini kendi gücüyle yapar. Dolayısıyla insan kendi fiilinin yaratıcısıdır ve kaderinde özgürdür. Kaderiyye İslâm'ın ilk yıllarında bu düşüncesiyle çok fazla tepki toplamışsa da zaman içerisinde etkisini kaybetmiş ve görüşleri daha mütedil bir anlayış çerçevesinde Mu'tezile tarafından temsil edilmiştir.

Kader konusunda Kaderiyye gibi düşünen hatta ortaya çıkışından sonra Kaderiyye diye isimlendirilen Mu'tezile'ye göre Allah, insana önceden kendi fiilini yaratması için imkân vermiştir. Dolayısıyla Allah'ın verdiği bu imkanla insan kendi fiilini yaratır ve kaderinde özgürdür. Mu'tezile'nin böyle düşünmesinin en büyük sebeplerinden biri şüphesiz mezhebin ilkelerinden biri olan *adalet ilkesi*dir. Mu'tezile'ye göre adil olan Allah'a herhangi bir kötülük isnâd edilemez. Kulun işlemiş olduğu kötü fiili Allah'ın yaratmış olması Allah'ın adaletine hanel getireceğinden bu abestir. Çünkü Allah kötü bir fiil yaratmaktan münezzehtir. Allah daima iyiyi yaratır. Mu'tezile sadece kader konusunda değil ömür, ecel konusunda da farklı görüşe sahiptir. Bazı Mu'tezile alimlerine göre bir insan, hayatının ne zaman sona ereceğine kullandığı alkol, sigara ve zararlı maddeler ile kendi karar verebilir. Mu'tezile'ye göre kaderi tayin eden Allah'tır ancak insan iradesinin rolü de çok önemlidir. Mu'tezile'nin bu görüşü kendi içerisinde çelişmektedir. Madem ki, insan kendi fiilinin yaratıcısıdır, bu durumda her istediği fiili gerçekleştirmesi gerekir. Halbuki bilindiği üzere bu muhaldir.

Ehl-i Sünnet kelâmcıları kader konusunda ölçülü bir yöntem izlemiştir. Ancak Eş'arî ve Mâturîdîler aynı görüşü paylaşmamaktadır. Eş'arîler "Kesb Teorisi" ile biraz daha cebr-i mutavassıt görüşe yaklaşmışken Mâturîdîler "Cüz-i İrade - Külli İrade" ayrımı ile tevfi-i mutavassıt görüşe daha yakın bir tavır sergilemişlerdir. Eş'arîler kulun iradesini kabul eder. Ancak kulun iradesinin fiilin ortaya çıkışı esnasında herhangi bir tesiri olmadığını da özellikle belirtir. Kısaca belirtmek gerekirse, insanın fiili gerçekleştirebilmek için sahip olduğu kudretin (potansiyelin) ve fiili gerçekleştirebilmek için ihtiyaç duyulan gücün fiil anında yaratıldığını belirtmektedir. Yani irade, fiile doğru yaklaştığı vakit Allah o fiili yaratır. Kulun iradesi de bu noktada Allah'ın iradesine bağlıdır. Osmanlı'nın son şeyhülislâmı Mustafa Sabri Efendinin tabiriyle Eş'arî "fiilinde özgür, iradesinde bağımlı" bir yaklaşım sergilemiştir. Dolayısıyla insan, yaratılmış bir iradeye sahip olmak bakımından tesir altında olmakla birlikte, anılan iradenin fiiline tesir noktasında belli bir hürriyete sahiptir.

Mâturîdîler ise insanın fiillerinin oluşumunda hem Allah'ın hem de insanın eşzamanlı etkinliğini kabul etme yoluna gitmişlerdir. Nitekim Mâturîdîler, fiile iki kudretin tesir ettiğini, bunlardan yaratmayı gerçekleştiren kudretin Allah'a ait; fiilin oluşum zeminini sağlayan imkân ve şartların bulunması sonucu oluşan güç yetirmenin (istitâat) insana ait olduğu sonucuna varmışlardır. Böylelikle yoktan meydana gelen fiilin yaratılması Allah'ın tekvîn sıfatı ile gerçekleşirken fiilin meydana gelmesini gerektiren irade insana ait bulunmaktadır. Mâturîdîler'in benimsediği görüş onların kader konusundaki görüşlerini de ortaya koyar niteliktedir. Onlara göre Allah'ın insanda yarattığı istitâatin yanında kâinatın işleyişini sağlayan sünnetullah külli irade kavramını oluşturmaktadır. Cüz-i irade ise fiilden önce fiili icra etme yönsemesi anlamındaki iradeyi ve fiil anında yaratılan gücü ifade etmektedir.

Deprem ve Kader

Evrende değişmez kurallar vardır. Evrenin yaratıldığı ilk andan son ana kadar bu kurallar geçerliliğini devam ettirir. Örneğin ateşin yakıcı olması, suyun ateşi söndürme gücü olması, sıcak ve soğukların oluşması bu kurallardan bazılarıdır. Kâinatın işleyiş kuralları olan

sünnetullah, herkes için değişmez ve tektir. Dünyanın yaratıldığı günden bu yana birçok deprem meydana gelmiştir. Deprem yer kabuğunun en üst katmanında bulunan tabakada yer alan fay hattı adı ile bilinen kırıkların hareket etmesi sonucu meydana gelir. Dolayısıyla depremin fiziksel bir olay olduğunu söylemek mümkündür. İnsanlar depremin oluşumunu engellemek bir yana teknolojinin gelişmesine rağmen tahmin etmekte bile bir hayli yetersizdir. Nitekim depremin oluşumu külli irade ile alakalıdır. İnsan cüz-i iradeye sahip olduğundan depremi engellemeye gücü yetmiyordur. Aslında burada insanı ilgilendiren husus depremin nasıl oluştuğu değil, depremin sonucunda meydana gelen olumsuzluklardır. Cüz-i iradeye sahip olan insana tam anlamıyla burada görev düşmektedir. Bu bağlamda insan, deprem sonucu yaşadığı olumsuzluklardan ders çıkarıp önlem almalıdır. Örneğin günümüzde Japonya’da 9-10 şiddetinde birçok deprem meydana gelmekte ve bu depremler Japonya’nın günlük hayatını bile etkilememektedir. Japonya şu anki konumuna geçmişte yaşadığı büyük depremler sonucunda gelmiştir. Defalarca büyük depremlere mazur kalmış ve birçok bedeller ödemiştir. Bütün bu olumsuzluklar, kaybedilen can ve mallar sebebiyle önlem almışlardır. Burada konuyu İmam Mâturîdî’nin cüz-i irade teorisiyle özdeşleştirirsek konu biraz daha açığa çıkacaktır. Nitekim insan, depremin oluşumunu engelleyemez fakat sonuçlarını hafifletmek için önlem almaya gücü yetebilir. Bu bağlamda “Deprem kader midir?” sorusunu doğru anlamak gerekir. Diğer mezhepler açısından baktığımızda Cebriyye’ye göre kader, bütünüyle Allah’ın iradesindedir ve insan iradesi yok sayılmaktadır. Mu’tezile ise bunun tam tersi bir ifade kullanarak insan iradesinin zirvede olduğunu, insanın kendi istediğini kendi yarattığı görüşünü iddia eder. Kanaatimizce kader konusunda orta yol Mâturîdî’nin külli irade - cüz-i irade bağlamında benimsediği görüştür.

Meseleye deprem açısından baktığımızda depremin sebep olduğu olumsuz sonuçlar, can ve mal kayıpları başta felaket, olumsuzluk gibi görünse de aslında ibret ve önlem alınması gereken bir olaydır. Japonya örneğinde olduğu gibi geçmişte ödediği büyük bedeller sonucunda büyük önlemler alınmış olduğu için artık günlük hayatlarını bile etkilememektedir. 6 Şubat 2023 Pazartesi Kahramanmaraş - Hatay merkezli depremde birçok can ve mal kaybı meydana gelmiş, büyük yıkımlar oluşmuştur. Bugün bakıldığında bir olumsuzluk ve felaket gibi görünen bu deprem gerekli önlemler alınırsa ilerde meydana gelecek olan daha büyük depremler için bir uyanış olacaktır. Gerçekleşen deprem bir kötülük gibi görünse de geleceğe dönük olarak değerlendirildiğinde alınan önlemler vesilesiyle gelecekte meydana gelme olasılığı olan daha büyük depremlerde can ve mal kaybının azalması konusunda bir tedbir mahiyetindedir. Bu bakış açısıyla bir kötülük değil belki bir iyilik olarak da nitelenebilir.

Peş Peşe Gelen Depremler (Kalp yalnızca Allah'a Ümit Bağladığında!)

Aşağıda kaleme alınan düşünceler, deprem bölgesinde iken kaleme alınmış duygu ve düşünceleri içermektedir. Hem yaşanan acının dile getirilmesi hem bir vakianın tespiti olarak okunması yerinde olur. Kalbim, dünyanın her yerinde akan Müslümanlar kanı için acı ve üzüntü ile dolu iken deprem sebebiyle nice anlam yüklü duyguların hepten açığa çıkmasına vesile oldu.

Deprem anında insan şaşkın bir halde durur ve kendini zayıf hisseder; Binlerce kardeşi için Allah'a yalvarmaktan başka çaresi yoktur. Gözyaşları, şehit, yaralı ve yıkılan binaların yer aldığı acı haberler sağanağında ağlar durur. Yürekler dağlanmış haldedir.

İnsan hikayelerinin gücü

Depremın ardından Adıyaman'a depremzedelerin yanına gittim. Herkes sokaklarda, yıkılan binaların başında ve çaresizce sevdiklerinin kurtulması için mücadele etmekteydiler. Şimdi de Hatay'dayım. Duygularımı buradan ifade ediyorum. Benim burada önemli sorularım oluştu. Kendime bu soruları sorup yanıtlamak için çeşitli fikirler aramanın peşine düştüm. Mesela halkımızı felaket karşısında birleştirmek için medyayı nasıl kullanabiliriz? Felaketin halkımız üzerindeki acısını hafifletmek için iş birliğine ve katılıma dayalı olarak farklılıklarımızı yeni yollarla nasıl yönetebiliriz? Kendi kendime insan hikayelerini sunmak için yeni medya yöntemleri icat edebilmenin gayreti içinde idim. Sahada bulunmam hasebiyle birçok insani hikayeler topladım. Aşağıdaki yazımı Hatay Narlıca Mahallesinden yazıyorum.

Biz tek milletiz

Sosyal medyayı takip ederken yaşadığım üzüntüler arasında beynimde canlanan en önemli anlamlardan biri, genel bir üzüntü halinin olmasıdır. Biz biliyoruz ki, şehitler ve yaralılar bizim kardeşlerimizdir. Biz onları seviyoruz. Çünkü biz, tek bir milletiz. Aramızda ayrılık yaratmaya çalışanlara inat. İslam bizi birleştiriyor ve aynı acıyı hissediyoruz. Şehit olan sevdiklerimizle vedalaştık, şimdi de elhamdülillah kompakt bir yapı gibiyiz. Aynı şekilde şunu da söylemek yerinde olacaktır; yüreğimize de deprem meydana geldi ve bunun her alanda olumlu manada yansımaları olacağına inanıyorum. Deprem dünyanın her yerindeki Müslümanları acı ve hüznü boğmuştur. Bizler bir tek Allah'a inanır ve ona kulluk ederiz. Burada farklı ırktan insanlar hep yanyana namaza duruyor, birlikte aynı kibleye yöneliyor. Bu, aramızdaki en güçlü bağıdır. Bu deprem sebebiyle bizler, sözü edilen bağı ne kadar önemli olduğunu daha derinden yaşayarak idrak ediyoruz.

Bu sevgi insan onuruna yakışır

Burada depremzede kardeşlerimle bu acıyı yaşamama sebep, içimizdeki Allah sevgisidir. Bu sevgi, kalpten gelir, insan onuruyla bağlantılıdır. Irk ayrımı gözetmeyen bu sevgi ve merhamet, onu yaşayanların anlamlandıracağı bir özellik taşır. Bu nedenle, deprem yaşam hedeflerimizi yeniden düşünmeye zorladı. İnsanımız yıkılan binaların altında sevdiklerini

ararken, yaralıları kurtarmak için soğuk hava şartları altında kahramanca çalıştılar. Kurtardığı çocuğu taşıırken kimse insanî merhamet ve hürmetten başka bir şey düşünmedi.

Duygularını esaretten kurtar

Bu durum, hayatın anlamını keşfetmek adına, kişinin kendisini duyguların esaretinden, mantığın sınırlamalarından kurtarabileceği bir andır. İnsanlığın anlamını yeniden kazanmaya bir sebeptir. Gözyaşları serbest bırakmalı, her ırktan insana merhamet ve muhabbeti ifade etmekte yanlış bir şey aranmamalıdır. Onlara ulaşamıyor, onlara yardım elini uzatamıyorsanız, İslam'ın getirdiği kardeş olma bilincini yürekten hissedebilmelisiniz. Allah'a iltica etmek gerek. Zira kalp, yalnızca Allah'a umut bağlanmakla huzur bulur.

İnsanlığımızı yeniden kazanmak için alçakgönüllü olalım

Deprem bir kere daha bize insanın, ne kadar güçlü olursa olsun, zayıf olduğunu gösterdi. Allah'ın azameti, kudreti ve hikmeti karşısında alçakgönüllü olunması gerektiğini öğretti. İnsan, hayatını Allah'ın dilediği kadarıyla yaşar ve Allah'ın kendisi için belirlediği süre gelince Hakkın rahmetine kavuşur. Bir çok şey elimizde değildir. Bu sebeple, insanlığımızı yeniden kazanmak için, Allah'ın mutlak iradesi, kudreti karşısında acziyetimizi idrak etmeliyiz. Deprem bize kalbimizle Allah'a yönelmeyi, O'nun rahmetinden ümitli olmayı, işlerimizi O'na teslim etmeyi ve O'ndan başka korkulardan kendimizi kurtarmayı öğretti. Ölüm önümüzde durmaktadır. İşte herkesin beklediği gerçek budur ve kaçınılmazdır.

Sen kurtuldun. Fakat!

Hayal gücünü kullanarak güzel bir binada kaldığını ve aniden o binanın üzerine yıkıldığını hayal edebilirsin. Şu kadar var ki, Allah'ın lütfuyla hayatta kaldın ve bu yüzden Allah'ın rahmetine sığınıp ona dua etmelisin. Bu ise ancak, musibette olan kardeşlerine yardım etmen, yaralıları kurtarman, muhtaçlara yardım etmen, sorumluluklarını hissetmen ile mümkün olabilir.

Allah'ım! Vefat edenlere rahmet, yaralılara şifa ihsan eyle. İslam beldelerini deprem ve afetlerden koru. Kardeşliğimizi pekişmiş halde yeniden ihya etmeyi nasip eyle. Amin.

Deprem ve Yardımlaşma

Asrın felaketi olarak adlandırılan Kahramanmaraş depreminde kaybımız da acılarımız da çok büyük. Kahramanmaraş ve Hatay ile civar illerimiz bu yıkımdan oldukça etkilendi. Depremzedeler üzüldü biz de üzüldük, onlar ağladı biz de ağladık. Çünkü bizler büyük bir aileyiz. Hep birlikte güçlüyüz. Bu büyük yarayı, coğrafyamızın kaderini paylaştığımız gibi, kederini de paylaşarak onaracağız.

Bazen öyle anlar olur ki, kelimeler anlatmaya yetmeyebilir. Bir nebze olsun aynı sınırlar içerisinde yaşadığımız kardeşlerimizle üzüntülerini paylaşmak adına yazıya döküyorum bu satırları. Birlik ve beraberlik için. Duygudaşlık için... Yardım edin çığıkları yükseliyor enkaz altından. Tüm Türkiye tek yürek oluyor. Türkiye demek bir olmak demek, beraber olmak demek, en zor anlarımızda yaralarımızı birlikte sarmak demek. Bizim şiarımızdır yardımlaşmak. Yüce Allah'ın (cc): "...İyilik ve takva üzere yardımlaşın..." (Maide, 2) buyruğu ne kadar anlamlı.

Deprem gibi felaketler, yüreklere düşürdüğü korku ve acıların yanında göz yaşartıcı olayların yaşanmasına da kapı aralamaktadır. Ümitlerin kesildiği anda, akli hayrete düşürecek ölçüde yeniden hayata bağlayan ümit verici olayların yaşanması Allah'ın rahmetinden mesajlar taşımaktadır. Bu felaket, acıları birazcık da olsa hafifleten rahmet ışıklarıyla dolu sevinçli olayları barındırmaktadır. Bu korkunç felaketin etkisi yalnızca binaları yıkmak ve ölümlerle sonuçlandırmak değildir. Toplumu manevi yönden yıkıma uğratan öfke, düşmanlık, toplumsal kin ve küskünlükleri de büyük ölçüde yıkar. Üstü küllenen, unutulmaya yüz tutan kardeşlik hukuku yeniden parlamaya başlar, yardımlaşma ve dayanışmanın kudretli eli, ayaklar altına düşen kardeşliği ayağa kaldırır.

Deprem felaketinde insanları heyecana getiren ve bir anda sıkıntıları unutturan rahmet emareleri görülmektedir. Aklın alamayacağı bir şekilde saatlerce hatta günlerce enkaz altında kalıp kurtarılan insanlar, bebekler bu rahmetin yansımalarıdır. Yunus (as)'ı balığın karnından sağ olarak çıkararak Allah (cc), mezar gibi enkazdan günler sonra masum yavruları, baba ve annelerini de sağ olarak çıkarmaktadır. Kimi arama kurtarma çalışmasına katılan gayrimüslim ekiplerin bile bu durumdan madden-mânen etkilendiklerini görmekteyiz.

Buhran zamanlarında insanlar, atalarının gözleriyle görürler imiş. Toplumumuz geçmişte olduğu gibi bugün de acıda kenetlendi. Gerek üzüntüsünü yüreğinde hissederek gerek yardım için elinden gelenin fazlasını yaparak. Çünkü biz bir Türkiye ailesiyiz. Bizler Van, İzmir gibi depremlerde bu yardımlaşma duygusunu birebir yaşadığımız için yardımlaşmanın ne kadar gerekli olduğunu, faydalarını, insanlar üzerinde bıraktığı unutulmaz izleri, yaraların nasıl kısa sürede sarıldığını, ellerindeki imkânları seferber ederek yardım etmeyi fazilet olarak kabul eden duyarlı insanlarımızın sayısının zannettiğimizden çok üzerinde olduğunu müşahade ettik ve yaşadık.

Depremzedelerden, yaşananları dinleyecek olursak satırlara şunlar dökülür: Depremden sağ kurtulup da ailesiyle memleketini terk etmek zorunda kalanlar... Aç ve susuz günlerce enkazın önünde sevdiklerinin kurtarılmasını bekleyenler... Enkaz altından sahibinin kokusunu alan bir köpeğin enkaz alanından bir an olsun ayrılmayı... Ailesini kaybedip bir yanı hep hüznü olanlar... Son kez yenilen mutlu akşam yemekleri, son gülüşler... Ağıt ve feryatlar içerisinde kurtarılamayan çocuklar... Enkaz altında kalıp da evladı enkaz altında iken onu bırakamayıp çocuğunun elini sımsıkı kavrayan babalar... Soğuktan donarak ölen insanlar... Yanındakiler üzülmeyin diye acılarını birbirinden saklayan güzel insanlar... Ailesini ararken enkazdan çıkardığı bebeği görünce sevinç çığı atanlar... Ve hepsinin dilinde aynı cümle: “Yaşadığımız bu kabusta bizi ayakta tutan tek şey, iyi insanlar. Hiç tanımadığımız insanlardan gördüğümüz yardımlaşma ve dayanışma.”

Toplumumuz bu büyük acıyı yüreğinin en derinlerinde hissederek yardım için seferber olmuştur. Fırınlarda pişirilen ekmekler, üretilen oyuncaklar, evden tırlara yüklenen battaniyeler, özenle hazırlanan yardım kolileri, kıyafetler, kurulan çadırlar, sahra hastaneleri ve daha niceleri... Askerlerimiz, öğretmenlerimiz, sağlık personelimiz ve gönüllü vatandaşlarımız el ele vererek yaraların sarılmasına destek olmuştur. Bir de bunun psikolojik yönü var. Bu yönünü değerlendirmeye aldığımızda, sözü edilen kitlesel travmanın etkilerini uzun yıllar hissedecek olsak da kayıplarımız için duyduğumuz kederi, yaşayanlarımız için hürmet ve nezakete çevirmeyi öğreneceğiz. Enkaz altında kalan ruhumuzu iyileştirerek, birbirimize omuz vererek yükseleceğiz. Bu zorlu günleri hep birlikte aşacak, ülkemizi güneşli günlere hep birlikte kavuşturacağız, inşallah.

Deprem Ahlakına Dair

Tabîî bir afet olarak depremin her ne kadar sismoloji ve jeopolitik yapı ile ilgisi varsa ise de bir o kadar da hırs, kısa yoldan zengin olma çabası, sorumsuzluk ve görmezden gelmek ile meşhur kılınan bir ahlak noksanlığı ile de ilgisi vardır. Ahlaki imarda süratli bir inşa değil hırs uğruna süratle inşa edilen imarlarda “küçük bir hatadan bir şey olmaz” diyen sorumluluk sahibi herhangi bir yetkilinin sorumsuzluğuyla ilgisi vardır. İşte asıl afet tam olarak burada başlıyor.

Cenâb-ı Hak, eşyaya ruh atfettiği gibi bu ruhun mahiyetinden kuşkusuz şehirler de nasibini almıştır. “Eşref-i Mahlûkât” olarak nitelendirilen insanda olduğu gibi şehirlerin de bir ruhu vardır. Şehirlerin ruhu, o şehri yaşatan ve o şehirde yaşayan insanların ruhuyla canlanır, dirilir ve mânâ kazanır.

İnsanoğlu ne zaman ki, kul hakkına riayeti, liyakat sahibi olana sorumluluk vermeyi, haram-helal ve adalet binalarını kendi ruh dünyasında yıkmaya başladı, işte o zaman ahlakî yıkım da başladı. Asıl afiyet, ahlak yıkımı ile başladı. Böylece sorumsuzluk ve vicdan fakirliği durumu helal kazançları harama dönüştürdü, ruhlar karardı. Alçalan vicdanlara mukabil yükseldi binalar... Bitmeyen sarsıntıların ortasında olduğumuzu zannettiğimiz jeopolitik bir coğrafya konumunda değiliz aslında, ahlakın sarsılmış olduğu bir konumdayız.

Asıl mesele depremin fiziki boyutuyla gerçekleşmesi değil. Bizler, toprağa her daim sevgiyle baktık ve “Toprak Ana” dedik. Aşık Veysel’in deyişi ile;

Karnın yardım kazmayınan belinen.
Yüzün yırttım tırnağınan elinen.
Yine beni karşıladı gülünen.
Benim sadık yârim kara topraktır.

Bizler için her zaman sadık bir yarıdır kara toprak. Bizler, asıl buna vefasızlık ettik. Netice olarak evlerimizi yıkan toprak ana değil tedbirsizlik, tabiata, insan ahlakına kayıtsız siyasi durumlardır. Bu kayıtsız kalışlar ile hepimiz sorumluyuz. Şimdi yapmamız gereken, bu yıkımın paydası olan ahlaki göçüğün altından kalkmaktır. Depremi fırsat bilip fiyat arttıranları, Polis-AFAD kıyafeti ile insanları kandıranları, can veren bedenler üzerinde hırsızlık yapanların var olduğu biliniyor. Can, mal ve kamuya kadar giden “Ahlaki Eğitim” ile bu ahlaki çöküşün enkazından kalkmak önemli. Zira Ahlaki çöküş önlenmedikçe deprem çöküşü hiçbir zaman önlenmeyecektir.

Depreme Dair Ağıtlar ve Şiirler

Ağıt, ağlama kelimesinden gelir. Yas törenine katılanları ağlatmak için ölünün arkasından ağlanarak söylenen sözlere *ağıt* denilmiştir. Eski kültürlerde yaygın olup bugün de bir gelenek olarak devam eder. “Ağıt, bir kimsenin ölümü, bir yıkılış, bir göçüş hadisesi üzerine duyulan derin üzüntüyü belirtmek için söylenen ve yazılan şiirlerdir. Ağıt, anonim halk şiirinin yaygın nazım türlerinden birisidir.”¹ Eski Türklerde ölü için tören düzenlemek ve bu törenlerde ağıt yakmak, haykıra haykıra ağlamak, yüzlerini yırtmak, saçlarını yolmak, elbiselerini parçalamak gibi farklı âdetler vardır. Bu törenlerde İslâm’ın yasakladığı pek çok unsur da bulunmaktadır. Bu yüzden ağıtçılık ve İslâm âdâb ve erkânına yakışmayan feryat ve figanlar yasaklanmıştır. Ancak abartmadan, sızlanarak ağlamak mübah görülmüştür. Hz. Peygamber’in vefatı sonrasında Hz. Ebû Bekir, “Vah Nebî, ah benim dostum, vah vah canciğer kardeşim!” diye ağlamıştı (Buhârî, “Cenâ’iz”, 32; Müslim, “Cenâ’iz”, 16-28), Hz. Fâtıma ise “Vah benim babacığım!” diye gözyaşı dökmüştü (Müsned, VI, 31). Hz. Peygamber, “Gözümüzden yaş akar, kalbimize hüzn çöker ama dilimiz Allah’ın rızasına aykırı bir söz söylemez” demiştir (İbn Mâce, “Cenâ’iz”, 60; Müsned, I, 204).² Türklerde ağıt ve yuğ merasimi önce Hunlarda daha sonra Uygurlar, Karahanlılar, Selçuklularda görülür, sonra beylikler dönemi ve Osmanlılarda devam eder. Aynı şekilde Yunus Emre divanında, Dede Korkut kitabında da bu konu belirgindir. Ayrıca “Azeri, Kazak, Kırgız, Kıpçak, Çağatay, Kerkük, Kıbrıs, Balkan Türklerinde” de ağıt geleneği vardır.³

Ağıtlar, ayrılığa ve ölüme verilen duygusal tepki olarak ifade edilebilir. Ağıtlar, acıları paylaşma, acılara ortak olma ve yürekleri soğutma aracıdır. Türk kültüründe ölüm karşısında ağlama, ölen kişinin iyi vasıflarını zikretme durumu söz konusudur. Böyle olduğundan epeyce ölüm konulu şiir ortaya çıkmıştır denebilir.

Eski dönemlere baktığımızda deprem hususunda M.S. 177 yılında Smyrna’da büyük bir deprem yaşandığını ve bu deprem sonucu kentin harap olduğu söylenir. Aristeides zamanın imparatorlarına ağıt yazarak göndermiştir. İmparator Marcus Aurelius ağıttan etkilenerek Smyrna için gereken desteği verip kentin yeniden doğuşunu kutlayan bir gazel yazmıştır. Dönemin filozofu Philostratos olayı şöyle anlatır: “Aristeides, kent deprem sonucu meydana gelen ve yer kabuğundaki yarıklar sonucu yerle bir olduğunda, kent için Marcus’a bir ağıt yaktı, ifadeleriyle imparatoru gözyaşlarına boğdu. Ancak ağıttaki bir cümle Marcus’u çok etkiledi: ‘batı rüzgarları ıssız topraklarda esiyor artık’. İmparator, Aristeides’in söyleminden etkilenip kentin yeniden inşasını kabul etti.⁴ Görüldüğü üzere deprem sonucu yakılan bir ağıt, imparatoru etkiler ve kentin eski haline dönmesi için çalışmalar başlatılır.

Ölümün şüphesiz ki en acı olarak gerçekleştiği durumlardan biri, depremdir. Depremin şaşkınlığı, geride kalanların yakınlarına olan özlemleri, viran olan şehrin tasvirleri, ağıtların ve şiirlerin konusu olmuştur. Bununla birlikte kaderi tenkit, Allah’a yakarış, çaresizlik temaları da işlenmiştir. “Kulların gâh tenbîh ile hûşîrşâdider / Zelzeleyle dağ u taş sahrâyı dirdir titredür.” (Benderli Cesârî). Cesârî, sözlerinde depremi, Allah’ın bir tenbihi, ikazı olarak ifade ettiği

* KLÜ İlahiyat Fakültesi (2018). İZU Felsefe ve Din Bilimleri Yüksek Lisans 2023 mezunu.

¹ M. Abdullah Arslan, Erzincan Kültüründe Ağıt, <https://erzincankulturatlasi.com/agit/>

² Süleyman Uludağ, “Ağıt”, TDV İslam Ansiklopedisi, 1988, c.1, 470-471.

³ M. Abdullah Arslan, Erzincan Kültüründe Ağıt, <https://erzincankulturatlasi.com/agit/>

⁴ Ayşe YAKUT, *Smyrna’yı M.S. 177 Yılı Depreminden Kurtaran Aelius Aristeides’in 18. 19. ve 20. Söylevleri*, TAD, C. 34/ S. 58, 2015, s.491-492.

görülür. Dağı, taşı ve çölü bazen irşat bazen de ikaz için sarsar, der.⁵ “Âlem-i ‘arziyyede makbûl iken ra‘ş-ı fu‘ad / Rûz-ı haşre ey gönül olmaz ‘alâmet zelzele” (Hikmeti). Burada şair depremlerin artması, kıyamet alametlerindedir iddiasını kıyaslayarak asıl kıyamet alametinin gönlün sarsılması olduğunu ifade eder.⁶

Ülkemizde 1045 yılından beri 36 defa deprem yaşamış olan Erzincan, üzerine en çok ağıt yakılan ve şiir yazılan ilimizdir diyebiliriz. 1939 yılında depremle birlikte 30-40 bin kişi hayatını kaybetmiştir. 1992 yılındaki depremde evler, hastaneler, camiler, kiraathaneler yıkılmıştır. Depreme dair olumsuzluklar, üzüntüler ağıtlarda, türkülerde dile getirilmiştir.⁷ Yakın zamanda gerçekleşen Kahramanmaraş merkezli depremde hissedilenlere, düşünülenlere, yaşananlara benzer ifadelerin kullanıldığı Erzincan Depremi ile ilgili şiirlerden örnek olarak birkaç tanesi aşağıda yer almaktadır.

Rıfkı Kaymaz/Ah Erzincan’ım
Onüç Mart, Ramazan, teravih vakti,
Müminler sel gibi camiye aktı,
Şehir secdelerle yikanacaktı,
Yıkılarak viran oldu Erzincan,
Gül idi, sarsıldı, soldu Erzincan.

Binalar yıkıldı, kurudu bağlar,
Gözyaşı dikmekte bulutlar, dağlar,
Fırat, coşkun Fırat, hüznle çağlar,
Ah ü figanlarla yandı Erzincan,
Çileye boyanan candı Erzincan.

İçli bir ağıtı yaktı Şelâle,
Tutuştı yürekler, Erzincan ile.
Günler gece oldu, geceler çile,
Ah derim, yanarım, canım Erzincan,
Kurudu gözyaşım, kanım Erzincan.

Kimi vefat etti, muhtaç duaya,
Kimi hasret kaldı, ana babaya.
Yüzlercesi birden Terzibaba’ya,
Beyaz kefeniyle girdi Erzincan,
Yüklendi; acıyı, derdi Erzincan.

⁵ Bülent Kaya, *Klasik Türk Şiirinde Depremlerle İlgili Kullanımlar*, BŞEÜ Sosyal Bilimler Dergisi 7(1), 98, 2022.

⁶ Bülent Kaya, *Klasik Türk Şiirinde Depremlerle İlgili Kullanımlar*, BŞEÜ Sosyal Bilimler Dergisi 7(1), 100-101, 2022.

⁷ M. Abdullah Arslan, Erzincan Kültüründe Ağıt, <https://erzincankulturatlasi.com/agit/>

“Erzincan’da bir kuş...” kolu kanadı,
Kırılmış, göklere çıkar feryadı,
Yanık bir destandır, Erzincan adı,
Adın acım, dört bir yanım Erzincan,
Dualar seninle canım Erzincan.

Erzincan’a Dair Manzumeler
[Celâlî Baba’nın Sûzili Manzumesi]

Erzincan Erzincan canım Erzincan
Halsiz mi kaldın öksüz Erzincan
Sana ağlamayan yürekler taştır
Ölenler kâmilen bize kardaşdır

Küçükler yavrumuz analar bacı
Çıkmaz içimizden bizim bu acı
Duvaklı gelinler kınalı kızlar
Andıkça onları yürekler sızlar

Tam uykuda iken bayanlar baylar
Çıkardı çığlıklar koptu vay vaylar
Damlar çöktü masumların başına
Karda bakmaz oldu öz kardaşına

Canını kuvvet-i narla attı dışarı
Zifiri karanlık soğuk dışarı
Baladı en soğuk günde hareket
Birdenbire düpdüz oldu memleket

Köylülere asker açmasaydı yol
Geçemezdi kardan tipiden bir kul
Kendini kurtaran kahraman oldu
Bu acı felaket pek yaman oldu

Erzincan Erzincan güzel Erzincan
Nerde kaldı seni şenleten insan
Gece gündüz sana bakanlar nerde
Senin ocağını yakanlar nerde

Nerde bülbül gibi şakrayan dudak
Hani ya derdi için yapanlar adak
Hani tarlasını ekip belleyen
Hani ateş üstünde bıçak bileyen

Elbisen olsa da giyen kalmamı
Bağda üzümleri yiyen kalmamı
Betondan binalar tadan saraylar
Nerde yaptıran o zengin baylar

Hani konağında direğin ayrı
Hani kucağında uyuyan yavru
Nerde askerlerin seni koruyan
Hani hemşehrilerin seni arayan

Mektepli yavrular düşmüş cansız
İmana gelirdi gören imansız
Hani kitapların okuyan yok
Hani tezgâhların dokuyan yok

Hep cansız düşmüş kadın koca
Hizânlar üstüne yuvarlanınca
Nerde kafeslerin bülbüller ötmez
Hani ocakların dumanı tütmez

Nerde göğüs geren o hayranların
Kaldı adları o kahramanların
Dağ gibi yığılmış cansız cesetler
Gururlar kırılmış sönmüş cesetler

Ne hamam kalmıştır ne de külhancı
Toprağa gömülmüş yerli yabancı
Beşikte boğuldu nazlı melekler

Fırınlara yok nerde ekmekçi
Acıdan kıvrandı sağ kalan ekmekçi
Şanlı hükûmet yardıma koştu
Aç kalanların ekmek diye koşudu

Kasaba, bakkala bak da berbere
Ahireti boyladı hep birdenbire
Ne ocaklar sönmüş konak içinde
Binlerce aile toprak içinde

İpissiz bir şehir koskoca meydan
Evler baştanbaşa birer kabristan
Erzincan Erzincan şirin Erzincan
Şehirler içinde kaldın mı bîcan

Nerde idin memleket batıyor
Hani azaların hepsi yatıyor
Hani ahırlarında at kişnemesi

Muallim mühendis memur doktorlar
Müfettiş polisler nerde yokdurlar
Hani dükkânında çalışan tâcir
Bütün dünya senin hâline acır

Ne mescid kalmıştır ne bir minâre
Dört gözle bakılan bizim diyâra
Hafik Espiye Zara Koyulasar
Hareketle hâlâ sallanır Niksar

Reşadiye Erbaa bir de Suşehri
Bitirdi bunları Allah'ın kahrını
Çarşamba Amasya Tokat Giresun
Hepsi yasıdır gönülleri hüznü

Kazada kaymakam şehirde vali
Uyku yüzü görmez bütün ahali
Uykuda ölümü tadan dilberler
Hurdahaş olup yatan rençberler

Tatlı uykuda acı bir tipi
Gafil avlayan katil bir avcı gibi
Tarraka kopardı çıktı patırdı
Bir anda hep şehirleri batırdı

Mangaldan sobadan çıkan ateşler
Yakar çayır çayır insanı haşlar
Gümnamız her birinden daha acıdır
Bir de bu yangınlar canı acıdır

Ölenler bir değil on bin kişidir
İnim inim inler her kim işidir
Yaralılar sızlar hastanelerde
Anam babam kardeşlerim nerede

Kızgın sular çıkmış dalar kavuşmuş
Yollar kapanmış kayalar uçmuş
Bu kadar felaketin var mıdır yeri
Kimdir sallayan bu koca yeri

Firkat pek acı derin bir yara
Ölene cereme çek var mı bir çare
Bu acıyı duyan coştukça coşar
Sana yardım için her millet koşar

...

Bir kimse var mı canından emin
Yarına çıkmayı kim eder temin
Kurtar ulu Tanrı sen Türkiye'yi
Düşmanlara ver sen bu fırtınayı

Hâlâ yas tutar bütün memleket
Gösterme bir daha böyle hareket
Bize ders olsun da böyle vesile
Haktan yemeyelim ikinci sille

Mimarların göğe çıkar ahı
İmdada yetiş ey lutf-ı ilâhi
Bizi uyandırısın bu felaketler
Sızlattı yüreği bu musibetler

Sen ister çadır kur ister baraka
İster yakına git ister ırağa
Allah'ın dediği mutlak olur
Mukadder ne ise yerini bulur

Kaçarlık göçerlik ihtimali yok
Mülk kendisinindir kimsenin malı yok
Kullar azmadıkça Halık yazmamış
Memurlardan baka var mı azmamış

Hırpalanır daim nefesine uyan
Her şeyden gerü müdür gafil uyuyan
Ey ulu Tanrımız ey rahmeti bol
Kulların şaşırıldı sen göster bir yol

Hareketten hala yaslıyız yaslı
Erzincan ibretidir uyan Sivaslı (1940/7/10)

Nurettin Büyükbaş/

[Aylardan Mart Günlerden Cuma]

Yıl 1992

Aylardan Mart, Günlerden Cuma
Bir zelzele kopuyor Erzincan'da
Ve sallanıyor bir beşik gibi
Halk mağdur, halk perişan, halk çaresiz
Damlar çökük, evler yıkık ve harabe
Tarih olmuş Erzincan, bu yıkık haliyle
Ve ağıtlar boşanır hep bir ağızdan
Gözyaşı döküyor, yetim kalan çocuklar.

Aylardan Mart, Günlerden Cuma
Bir zifiri karanlıktır Erzincan o gece
Cehennemi andırıyor insanlar işkencede
Kim bilebilirdi ki zaman değişecek
Erzincan denilen yer hepten çökecek.

Aylardan Mart, Günlerden Cuma
Ağlıyorum, sızlıyorum bütün gece
Acizliğime esir kaldım sadece
Hislerime yenildim o gece
Yıkıntılar arasında
Kimi oğlunu arıyor, kimi babasını
Kızını, dayısını, yengesini,
Ben ise bu halimle hepsini
Ve bu anda oğlunu arayan
Bir babanın feryatları geliyor kulaklarıma
Kahroluyorum...
Ağlamaktan kendimi alamıyorum.

Aylardan Mart, Günlerden Cuma
Her düşüncümde bu zamanı,
Bir hal oluyorum
İşkenceye çekiliyorum.

Erzincan, o koskoca şehir,
Yıllar geçti düşlerimdesin
Hala o eski halinle misin?

Bir Başka Sabaha Uyanmak

(Bu Da Geçer Yâ Hû)

Sözün bittiği zamanlar vardır. Harfler, kelimeler can çekiştir. Manalar yetmez yazmaya, konuşmaya. Sadece hissedersin. Gözyaşların içine akar, yutkunursun... Kelimeler kifayetsiz kalır yaşadıklarını anlatmaya. Anlatmak istersin, hatta haykırmak istersin ama o doğru kelimeleri bulamıyormuşsun gibi sadece gözlerin dolar. İşte 6 Şubat sabahı bu duyguları yaşadım. İnanıyorum ki, millet olarak yaşadık. Ey Şubat! Sen en kısa ay idin ama 6 Şubat 2023 tarihini çok uzun ve acı yazdın. Nereye baksak bir acı var, hangi duyguyu yaşayacağımızı bilmiyoruz. Yediğimiz, içtiğimiz boğazımızdan geçmiyor. Kimimiz uyuyamıyor, kimimiz çocuklarının başını okşamaya bile çekiniyor bu sıralar. Üşümek, acıkmak, susamak diğer zamanlarda insan için olası kavramlar iken bu sıralar bir başka yakıyor yüreğimizi. Evde ısınmaktan, üşüdüm, acıktım demekten utanırmış insan. İçtiğimiz su bile düğüm düğüm boğaza takılırken uyuyamazmış insan. Çocuğunun üstünü örtbilmekten utanırmış insan. Dergide bir şiir gördüm “Adana’ya ağlasam, Antep mahzun kalır. Urfa’ya üzülsem, Malatya’nın boynu bükük kalır. Adıyaman’a yardıma gitsem, Kilis öksüz kalır. Diyarbakır ne oldu desem, Hatay’dan haber yok. Maraş’ta kıyamet koptu, Osmaniye’de can pazarı... Ateş düştüğü yeri değil hepimizi yaktı!” Nice anne baba geride kim olduğunu ifade etmekten aciz bebekler bırakarak vefat etti.

İbrahim Tenekeci diyor ya hani, “Bizde sıfırdan başlamak yoktur. Allah birdir. ‘Elde var bir’ diyerek yeniden başlarız.” Deprem bize şunu öğretti ki, hiçbir milletin kardeşliği veya kardeşlik bağları bizim milletimiz kadar kuvvetli değil. Bu depremin bize tekrar tekrar öğrettiği en önemli olgu bu olmalı. İnsanımız koşarcasına gitti o bölgeye. Kimi malı ile hizmet etti. Kumbarasındaki parayı yollayan çocuklar, aylıklarını bağışlayan öğretmenler, ineğini satıp parasını yollayan Ayşe teyze, umre parasını yollayan hacı amca, evindeki erzakları sırtlayıp getiren Fatma bacı. İşte burası Anadolu. Şerife bacıların, Nene hatunların yurdu olan Anadolu. Zaman değişse de mekân değişse de kan aynı kan, fitrat aynı fitrat. Kurtuluş Savaşında örtüsüyle mermiyi örten, “vatansız olmaz” diyen Anadolu kadını, söz konusu vatan evlatları olunca bu sefer sırtından montunu çıkarıp verir. Batman’lı teyze sırtındaki montuyla yardım eder depremzedeye. Polisi, öğretmeni, imamı, mühendisi, futbolcusu daha niceleri, kardeşleri için yardıma koşar. “Kardeşim” der gözyaşı döker. Siyasi görüşü, ekonomik durumu, sosyal rolleri bir tarafa bırakarak kardeşi için mücadele eder.

Kavramlar, sorunların tespiti ve çözümü için anahtar bir role sahiptir. Depremde hayat kurtarma (arama-kurtarma) kavramı da öyle bir öneme sahip. Yaşanılan heyecanı, mutluluğu görmeye değer doğrusu! Hatay’da, Maraş’ta, Adıyaman’da, Antep’te kurtarılan her bir canla beraber umutlar artmaya başlıyor. Bir coşku, bir sevinç kaplıyor hepimizi. Tıpkı maddenin birbirine dönüşmesi gibi duygularımız da birbirine dönüşebiliyor. Günlerdir beynimizin içinde öylesine büyük ve güçlü bir acı var ki, nöronlarımız adeta felç oldu. Görüşlerimiz, sosyal statülerimiz her ne kadar farklı olsa da acımız ortak. Hüzün hepimizin ortak paydası. Depremden her kurtulan kişi sanki bizim babamız, bizim oğlumuz, bizim kızımız, bizim kardeşimiz gibi sevindik. Allah’ım sana şükür dedik. Bu deprem farklı şeyler

de öğretti bize. Bir saat sonrası bile belli olmayan dünyada yaşıyoruz aslında. Bir varsın, bir yoksun! Dert ettiklerimize bir bakın. Aslında ne kadar da basit geliyor insana. Özellikle bu günlerde hep bunu sorguluyor insan. Akşam sevdikleri ile uyuyan nice insanlar sabah hiç tanımadıkları insanların yanına gömüldüler. Hayata değer katmak istiyorsak aslında paradan çok daha önemli şeyler var insanoğlu için. Güven, ahlak, tevekkül, şükür gibi.

Depremde yaşanan, ekranlara taşınan önemli olaylar ibret vermeli bize. Mesela elli beş (55) saat avucunu sıkmadan, uyumadan muhabbet kuşunu tutan çocuk! Sen öğret güveni tüm insanlığa. Seksen sekiz (88) saat sonra bile “önce kedimi kurtarın” diyen merhametli çocuk! Sen öğret adaleti insanlığa. Doksan (90) saat sonra çıkan beş (5) yaşındaki, “muayene olmadım, su içmem” diyen güzel kız! Sen öğret bilimi bize. Yetmiş sekiz (78) saat sonra enkazın altından kurtarılan, “çıkamam, çıkarsam babam sıkışır” diyen iyi kalpli çocuk! Sen öğret bize merhameti. Altmış bir (61) saat sonra çıkarılan ama “annemin sesi kesildi, önce ona bakın” diyen masum yavru, sen öğret bize vicdanı.

Bir deprem oldu. Bütün alışılmış ve kabullenilmiş dünya düzenlerini yıktı geçti. Küsmenin ve kızmanın ne kadar anlamsız olduğunu bize haykırdı. Hayatın ne kadar kısa olduğunu yeniden anlattı. En sevilen ne varsa; anne, baba, eş, dost, ev, araba, dost, akraba, hepsini aslında bir anda kaybedebileceğimizi fısıldadı kulaklarımıza. Kaç hikâye eksik kaldı, kaç evlat öksüz kaldı, kaç sevda yarım kaldı bilinmez. Yollara saçılan resimler, hurdaya dönmüş araçlar, enkazın altında sahipsiz kalmış ama uğruna kim bilir ne emekler harcanmış deste deste paralar. Akşamdan ıslanmış kuru fasulye tenceresi, sevgiliye yazılmış özür mektupları. Bunlar anlatır mı bize acziyetimizi. Depremden sağ kurtulan muhabbet kuşu! Senin de mi boynun bükük kaldı ? Nasrettin hocaya sormuşlar “Nasılsın” diye ? “Hinliğine soruyorsan iyiyim! Ama dostluğuna soruyorsan anlatması uzun sürer” demiş. Ben de Hoca gibi hissediyorum kendimi. Bu kadar ölümün olduğu, gözyaşlarının sel olup aktığı ülkemde, viraneye dönmüş kamyonlarca molozun zor boşalttığı şehirlerime bakarken Şubat ayında eksi beşlerde dışı üşürken bile içi yanan kardeşlerime dua ediyorum. Her şeye rağmen hayat devam ediyor ve Mevlana'nın şu sözleri içimizi bir nebze ferahlatıyor: “Ümitsizliğin ardından nice ümitler vardır. Karanlığın ardından nice güneşler vardır...”

Depremde Kurumların Kaynaşması

6 Şubat 2023 tarihi dünyanın belki de ilki... Bir sabah karanlığa uyandı Türkiye. Uyku hali, yarı ölüm halidir diye tabir edilir. Bazılarına yarı bazılarına tam ölüm hali oldu o gece. Uykunun en derin saatlerinde şiddetli ses ve şiddetli sallantı... Ülkemizin deprem bölgesindeki on bir ili yeni ve zorlu bir hayata adım attı bu tarihte.

Depremi haberlerde duyar duymaz ayağa kalktı insanımız ve insanlık. Ülkemiz ve başka ülkeler seferber oldu. İnsanlık omuz omuza mücadele etti, belki bir can kurtulur diye. Sosyal medya doğruyu da yanlışını da insanlığa aktardı. Her görüşten, her milletten, her ırktan, her devletten ve her meslekten insan o bölgeye akın etti. Arka planda analarımız, babalarımız, gidemeyen ama yardım etmek isteyen her gönüllü, kıyafet, battaniye, gıda vb. ihtiyaçları buralardan toplamaya başladı. Toplanan malzemeler hızlıca aktarılmaya başlandı.

Her meslekten demiştik ya; asker, polis, doktor, imam, esnaf, öğretmen, sporcu ve dahası akın etti oralara. İlim dünyası, askeriye, tıp dünyası, din adamı, spor dünyası, iş adamları maddi manevi yardımda bulundu. Gerek medya kanallarında, gerek gizli gizli herkes elindekileri deprem bölgelerine, depremzedelere bağışladı. Asker bazen asayişini sağladı, bazen göçükten insan kurtardı, bazen de yemek dağıttı... Doktor, canını hiçe sayıp içmiş olduğu yeminin hakkını vererek insanları hayata bağlamaya çalıştı. İmamlar, bir yandan teçhiz ve tekfin işleriyle meşgul olurken başka bir yandan da depremzedelerin manevi yaralarını sarmaya çalıştılar. Öğretmenler, depremzede çocuklarımızın ruh sağlığını ve akıl sağlıklarını koruma amaçlı felaketi unutturmak için oyunlar oynayıp etkinlikler tasarladılar.

Maddi yaraları da manevi yaraları da tüm kurumlar el birliğiyle sarmaya çalıştı. O bölgede bir bardak su vermek, bir tebessüm bile değerliydi. O bölgede şükürler de sabırlar da önemliydi. Bu deprem, bir felaketti. Allah, depremde hayatını kaybeden tüm şehitlerimize cennetini bahşetsin. Yakınlarına sabır ve tüm insanlığa da olup bitenlerden ibret almayı ve güzel günler görmeyi nasip etsin.

---

* Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi
(bssranur@gmail.com)

Söyleşi:

Kırklareli Üniversitesi

Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu

Öğretim Görevlisi Vedat AÇAR ile

Deprem Üzerine Söyleşi

Suzan BEKEN – Canan YILMAZ*

Kendinizden kısaca bahsedebilir misiniz?

Kırşehirliyim. Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'nda öğretim görevlisi olarak çalışıyorum. Daha önce Sağlık Bakanlığı'nda değişik kademelerde çalıştım, bunun içerisinde ATT ve sağlık memuru, tıbbi teknolog olarak hastane idaresinde görev yaptım. On yıldır Kırklareli'nde Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'nda öğretim görevlisiyim. Futbolla ilgileniyorum, gözlemcilik yapıyorum, Üniversitemizin idari ve akademik personelinin ilk yardım eğitimlerini, dışarıdaki özellikle fabrikalarda çalışanların ilk yardım eğitimlerini yapıyorum. AFAD gönüllüsüyüm. Evli ve dört çocuk babasıyım.

Deprem bölgesinde hangi şehre ve depremin kaçınıcı günü ulaşabildiniz ?

Deprem olduğunu sabah namazında öğrendim. İlk önce AFAD'ı arayıp hazır olduğumu, gidebileceğimi belirttim. İlk gün hareket ettik, ilk hareket eden grupta vardım. Hatay İskenderun'a gittim. İskenderun'da ilk önce göçükte görev aldım, sonra bir koordinasyon merkezine gittiğimizde orada tırlarla gelen eşyaların taşınmasıyla ilgilendim. Ahmet TOR kışlası var, araçları oraya yönlendirdik. Hastanede sağlık personeline ihtiyaç olduğu söylenince ben orada ekipten ayrılıp hastaneye gittim. Hastanelere gelen gönüllülerin koordinasyonunu, acil servisin koordinasyonunu, yeşil alan, sarı alan, kırmızı alan, yoğun bakım, kadın doğum ve çocuk bölümleri var, oradaki sağlık personellerinin dağılımlarının takiplerini yaptım. Bir kriterimiz vardı, o kriterimiz de orada çalışan hastanenin kendi personellerinin sayısının gönüllülerin sayısından fazla olduğu bir sürece ulaştığımızda ayrılacağımızı söylemiştik. Çok şükür, hastane personeli kendileri artık kurumun yükünü taşıyabilme kapasitesine ulaşınca oradan ayrıldık.

Deprem yerine ilk ulaştığınızda ne hissettiniz ve nasıl bir dünya ile karşılaştınız?

Ben daha önce 1999 depreminde sağlık görevlisi olarak çalışmıştım. Aslında oradan bir deprem tecrübem var. AFAD personellerime, üç gün boyunca kendi yaşamımızı hiç kimseden yardım almadan ikame ettirecek şekilde donanımlı olmamız gerektiğini anlatıyoruz. Ben orada nelerle karşılaşacağımı tahmin edebiliyordum, çünkü biliyordum. O yüzden olup bitenleri yadırgamadım. Orada su bulamayacağımı, tuvalet ihtiyacı giderecek yerin olmadığını, insanların sürekli bağırsık halinde olacağını ya da sürekli yardım talebi olacağını, bir kaos

---

* KLÜ-İlahiyat Fakültesi, 4. Sınıf öğrencisi.

olabileceğini hesap edebiliyordum. 1999 depremi ile kıyasladığımızda çok büyük bir fark olduğunu da yani en azından personellerin ikamesi konusunda, devletimizin gücü konusunda çok büyük fark olduğunu gördüm. Çünkü birinci günden oraya temel ihtiyaç maddeleri su, gıda vesaire böyle temel ihtiyaç maddelerinin geldiğini, birçok araç gerecin olduğunu, sağlık görevlilerinin, valilerin orada olduğunu gördük. Biz gittiğimizde bizi, bizim Kırklareli Valisi Birol EKİCİ bey karşıladı. Tabii, Vali beyi direkt orda görmek, kamu kurumlarının orada olduğunu bilmek, gönüllülerin orada olduğunu görmek önemli.

Çevrenin o kadar çok geniş olması, depremin çok geniş bir alana yayılmış olması büyük bir handikaptı. Orada insan faktöründen ziyade teçhizatın, donanımın çok büyük önem arz ettiğini de gördük. Çünkü depremde ilk göçüğe gittiğimizde elimizle, gerekirse tırnaklarımızla kazıyacağımızı varsayarak gittik ama tabii insan gücünün yetemediği, donanıma ihtiyaç duyulduğu bir durumla karşı karşıya kaldık. O yüzden teçhizatın, donanımla beraberce kullanılınca insanın eli ayağı olduğunu da görmüş olduk. Benim orada ilk gittiğimde karşılaştığım şey, çok iyi kalpli insanlar topluluğu, görevinin başında kamu görevlileri yani elinden geleni yapmaya hazır bir grup olduğunu gördüm. İnsanüstü bir gayret ya da insanın artık yetemeyeceği bir durum olduğu için ben kendi adıma onları anlayışla karşılıyorum. Süreç içerisinde zaten çok hızlı bir şekilde konaklama, temel ihtiyaç maddeleri, hijyen maddelerine ulaşılması ve sağlık ihtiyaçlarının ulaştırılması konusunda çok büyük bir hızla organize olduğunu gördüm diyebilirim.

Karşılaştığınız grup oranın halkı mıydı yoksa Kırklareli Valimiz ile birlikte dışarıdan gelen personeller miydi?

AKUT personelleri, itfaiyeden gelen personeller, çeşitli kamu kurumlarının arama kurtarma ekipleri, gönüllüler, askeriye. Çünkü biz ilk gittiğimizde İskenderun Teknik Üniversitesi, Koordinasyon Merkezi olarak seçilmişti ve o koordinasyon merkezinin içinde kütüphanede ilk önce organizasyon kurulmuştu. Sonrasında orada askeri çadırların kurulduğunu gördük ki, zaten bizim ilk gece konaklamamız da burada üniversiteden arkadaşlarla beraber orada askeri personellere konaklayabilecek yerleri varsa bize de tavsiye edebileceklerini sorduk. Sağ olsunlar onlar da bir örnek çadır uygulaması yapmışlar, askerlere gösterirken yani bu bir gecelik de olsa, o çadırdaki konaklamamıza izin verdiler. İlk geceden itibaren çadırın içerisinde kaldık.

Deprem kuşağında yaşıyoruz. Bu coğrafyada yaşayan insanlar olarak depreme dair temel olarak bilmemiz ve edinmemiz gereken bilgi ve beceriler neler olmalıdır?

Bunu üçe ayırmak lazım:

- 1) Deprem öncesinde neler yapılabilir ?
- 2) Deprem sırasında neler yapılabilir, depremin ilk 72 saatinde neler yapılabilir ?
- 3) 72 saatten sonra yapılması gerekenler nelerdir ?

şeklinde ayırmak lazım. Belki de öncelikle depreme hazırlıklı olmak, depremde yaşayabileceğimizin bilincinde olmak lazım. Çünkü ülkemiz deprem ülkesi, depremlerin olabileceği bir ülkede yaşıyorsak ne zaman deprem olacak diye kaygıyla beklemenin bir anlamı yok. Kendi normal yaşantımıza devam edeceğiz, normal yaşantının içerisinde depremler olursa da mümkün olduğunca hazırlıklı bulunmalıyız. Deprem anında mümkün olduğunca sakin kalınıp sonra da imkan ölçüsünde itidalli bir şekilde kendimizi organize ederek ne yaptığını bilen, kimlerin hangi sorumlulukları yerine getirmesi gerektiğini bilen bir organizasyon halinde olursak depremi en az hasarla atlatabiliriz.

Sizce Devlet kurumları ve gönüllü kuruluşların deprem bölgesinde kısa sürede gidişata hâkim olabilmesi için gerekenler nelerdir?

Devlet kuruluşları ile gönüllü kuruluşların arasındaki koordinasyonun çok iyi sağlanması ve gönüllülerin gönlünün kırılmaması gerektiğini düşünüyorum. Bunun altını çize çize söyleyeceğim. Bu tip durumlarda gönüllü mantığıyla hareket etmenin ne kadar elzem olduğunu söylemek isterim. Buradaki gönüllü insanlar, gönlünü ortaya koyarak yani belki hani tecrübe edindirilmeleri gerekir, onları korumamız lazım, paternalistik bir yaklaşıma gerek yok. Burada herkesin her türlü yardımına ihtiyacımız var. Gönüllü olmuş, oraya gidip gönüllü olarak hizmet etmek isteyen kişilerin önünü açacak uygulamalar yapmamız, onlara yeterli teknik donanımı, koordinasyonu sağlamamız, oryantasyonu sağlamamız gerekiyor. Bu alanda gönüllü sayısını çok artırmamız ve bu gönüllülerin becerilerini geliştirmemiz, bir gönüllüyü afet halinde birçok şeyi yapabilecek duruma getirmemiz lazım. Çok net söylüyorum, ben orada devlet göreviyle gelip bana birisi görev verecek diye bekleyip hiçbir faaliyete katılmayan insanları gördüğümde çok üzuldüm. Bir de gönüllü arkadaşlarımızın böyle hani nasıl faydalı olabilirim deyip giden hocalarımız da vardı, orada yük taşıyorlardı ve o işi yapmaktan büyük keyif aldıklarını gördüm. Gönüllülük böyle bir şey çünkü.

Gönüllülerin arasında gitmişken oraya gitmiş olmak, oraları görmüş olmak için giden, oradaki durumu görünce de hiçbir faaliyete dahil olmadan geri dönen bir grubun olduğunu biliyoruz. Burada sözde gönüllülük değil özde bir gönüllülüğü inşa etmemiz gerekiyor. Dediğim gibi sadece oraya gidip hiçbir şey yapmadan hatta gittiği otobüsle dönen gönüllülerin olduğunu gördük ki, tam bir fiyasko! Tabii devlet görevlilerinden de bunu bir görevmiş gibi yani "birisi talimat verirse görevimin gereğini yaparım, yoksa ben bir şey yapamam" deyip talimat bekleyen bir mantığın olmaması gerekiyor.

Deprem olan yerde yaşayan kişilerin temel ihtiyaçları nelerdir? (Gerek deprem bölgesine ilk elde gönderilmesi gereken şeyler ve gerekse orada arama kurtarma faaliyetinde bulunanların temel ihtiyaç duyduğu gereksinimler açısından).

Bunu bir takvime bağlamak gerekiyor. İnsanlar geceleyin yakalandılar bu depreme, göçükten gece kıyafetleri ile çıktılar. İnsanların ısınması gerekiyor çünkü onları soğuktan korumanız lazım. Deprem dışı bir durumla, o insanların yaşamını kaybetmiyor olmaları lazım. Bunu sağlayabilecek hayatî malzemeler var. Bu, Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde de var, oradaki gibi. Önce güvenlik ihtiyacı var. İnsanların güvenliğini almanız, onları enkazdan korumanız, sonra da biyolojik ihtiyaçlarını karşılamamız gerekiyor. Isıtmanız gerekiyor, su ihtiyacını karşılamamız gerekiyor. Bunu bir sırayla düşünmek lazım. İlk gün gidip hemen çadır göndermek uygun olmaz. İlk önce hemen temel malzemelerin; su, battaniye, paketli hazır tüketilebilecek türden gıda, daha sonrasında diğer işler yapılır. Bunlar da depremin ilk 72 saatinde verilecek olanlar. Depremzedeleri buldukları yerde o süreçte idame ettirmemiz gerekiyor. Buldukları yerlere su teminini sağlamak gibi. Önce bu malzemeleri, daha sonra destek malzemeleri, daha sonra da normal hayata dönüş çalışmaları diye üç kısma ayırabiliriz.

Deprem psikolojisine dair söylemek istedikleriniz nelerdir?

O depremi yaşayan insanlar açısından bu durumu atlatmaları kolay değil, kendimden biliyorum. Ben 1999 depreminden sonraki 6.8'lik depremde yıkık bir binada daha doğrusu hasarlı binada malzeme çıkartan ekipteydim ve malzeme çıkarttığımız bir anda depreme yakalanmıştım. Deprem psikolojisini tahmin edebiliyorum. Çünkü orda zor bir süreç var, yani kabullenmesi de zor, ki insanın acizliğini ortaya koyan bir durum. Yapacak hiçbir şey yok, sadece olacakları beklemekle ilgili, ya da fütursuzca sağa sola koşturmak ile ilgili bir şey yapılabilir. Onun dışında bir şey yapamazsınız. Fakat daha sonraki süreçlerde insanlar artık o anormal durumun anormal olduğunu, bu duruma normal tepkiler vermesinin doğru olmadığını, normal tepkilerini vermeye başlayınca artık bir şeyler gelişecek. İlk etapta göçük, bağırın, çağırın, yakınlarını kaybetmiş olmaktan rahatsız olan insanlar var. Daha sonraları "yakınımın cenazesi göçük altında kalmaktan kurtulsun başka bir şey istemiyorum" yaklaşımı içinde olanlar var. Daha sonra bunların kayıpları en aza nasıl indirilebileceği, akabinde kendi ihtiyaçları ilgili şeyler gelecek, devamında yakınların daha iyi duruma gelmeleri ile ilgili durumlar gelecek.

Orada istekler sürekli böyle artarak devam edecektir, öyle de oluyor. İlk başta sadece göçük altından cenazemiz çıksın diye ya da canlı çıkartılsın diye düşünenler olur, sonrasında mal kayıplarını da konuşuyor. Bu durum adım adım oluyor. Örneğin ben 1999 depremine gittiğimde ilk gün konaklama yeri yoktu yani konaklayabileceğiniz, yatabileceğiniz herhangi bir yer yoktu. Sonra boş bir alana mıcır döktüler. O dönem Ağustos ayıydı, dışarda konaklamak çok zor olmuyordu ama bulduğumuz bir karton kabını paylaşıp herkesin üstüne kıvrılabileceği şekilde, kendi kıyafetlerimiz ile onun üzerinde yatmıştık. İkinci gün çadır kurdular, çadırın içerisinde yattık. Daha sonra yatak geldi. Yatak aldık, battaniye aldık. Sonra malzeme daha da arttı. Gıdalar konusunda önceden sabahleyin bir çorba getiren birisi olur mu diye düşünüyorken sonra değişik değişik yemekler geliyordu. Hangi kurumda hangi yemek var durumuna doğru geçiş olmuştu. İmkanlar arttıkça en kanaatkarlığınan başlayıp en nefsanî olana kadar böyle geçen bir süreç oluyor.

Deprem yaşayan yerlerdeki insanımızın yaralarının sarılması adına deprem sonrası nasıl bir afet yönetimi olmalıdır?

Kamu kurumlarının ya da resmi kurumların organizasyonuna saygı duymak, onların çatısı altında birleşme bilincini göstermek, bireysel olarak depremin ilk anında herkes ilk

bulduğu kişilere yardımda bulunabilir. Bu noktada bir sakınca görmüyorum ama ihtiyaçlar tespit edilmeye başlandıktan sonra artık kamu kurumlarında kim nerede neye ihtiyacı var, hangi sırayla verilebilir ya da işte birisi daha çadır alamamışken ötekine konteynir düşünülüyor. Herkesin bir koordinasyonu vardır. O yüzden bunu da takip etmek lazım. Bazen_yardım gönderenler "Ben bir çanta hazırlayacağım ve bu bir aileye gidecek" diye düşünüyor fakat öyle bir durum gerçekleşmiyor. Afet bölgesinde o gönderilen çanta açılır, malzemeler tasnif edilir ve ihtiyaca göre dağıtılır. Fakat şu an yardım faaliyetleri bir düzen dahilinde gerçekleşiyor. AFAD'ın ve diğer resmi kurumların koordinasyonu altında veya koordinatör valiler var orada, onlar hangi yerde neye ihtiyaç olduğunu biliyorlar. Yetkililerin öncülüğünde ve onların ihtiyaç talepleri doğrultusunda destek sağlanıyor.

Sizler bir sağlıkçısınız. Bu konuda sağlık ekiplerinin, deprem ile ilgili nasıl bir eğitim görmelerini önerirsiniz?

Sağlık ekipleri temelde deprem eğitimleri açısından onların alanında "primum non nocere" diye bir kavram vardır: "Öncelikle, zarar verme" demek. Ahmet Cevdet Paşa'nın riyasetinde hazırlanan Mecelle'de, "Def-i mefâsid, celb-i menâfiden evlâdır" yani öncelik, kötülüklerden uzak durmak, sonra iyilik yapmaya başlamaktır. Öncelikle bizim zarar vermemeyi öğrenmemiz lazım. Bununla ilgili benim zihnimden silemediğim bir örnek var mesela. Bir vatandaşımız, göçükten çıkmış bir çocuğu kucağında alıp canlı yayın yapılan bir kameraya doğru; "Bir tane çocuk kurtardık, tamam" diye demeç verdi. Ben orada sanki o benim kızım olsaydı o adamı bulup ne yapardım diye düşünmüştüm. Çünkü bilgisizlik böyle bir şey. Normalde belki o hareketsiz kalsa hiçbir şey yapılmaya ya da müdahale edilmezse, sağlık ekipleri profesyonel bir şekilde yaklaşır, hastayı stabil hale getirip onu hareketli haline ve yaşamsal fonksiyonları sürdürebilecek hale getirip ondan sonra müdahalesini yapıyor olsa çok daha düzenli olur. Sağlık ekipleri zaten mesleki açıdan eğitimini alıyor. Bir hasta geldiğinde yani triyaj dediğimiz durum yapıldığında, eğer ani müdahale edilmesi gereken bir şeyse zaten birisi damar yolunu açıyor, birisi solunum yolunu açıyor, birisi entübasyonunu yapıyor, birisi ilaçlarını hazırlıyor, ötekisi talimatlarını veriyor yani orada sağlıkçıların organizasyonu sağlık açısından çok daha profesyonel.

Sağlık ekiplerinin zaten ayrıca eğitim almalarına gerek kalmıyor, orda hepsi bir ekip. Ayrıca bölgede uzman doktor, pratisyen hekim, anestezi teknisyeni, hemşire, yoğun bakım personeli, radyoloji teknikeri var. Herkes branşlarına göre ayrılmış olduğu için herkes kendi üstüne düşeni yapıyor, sağlık ekibi bu açıdan organize konusunda iyidir. Tabi sağlıkçıların şunu bilmesi yerinde olur: "Deprem anında ben neler yapabilirim?" Çünkü orada da şöyle bir durum yaşadık; bir ekip geldi, bir ilimizden geliyordu, biz de dedik ki, "Bu ekip güzel, bu ekibi ihtiyaç olan bir yere alırız ve onlar birkaç gün bölgeyi idare ederler." Ki diğer personellerin de tamamen dinlenmiş olacağını düşünerek, hastane personeline ihtiyaç olmayacağını varsayarak düşündük. Gelen personellerden bir tanesinin panik atağı varmış ya da panik atağı orada depreşti. Kurumun, hastanenin, binanın içerisine giremiyor. Birkaç tane arkadaşı da onu takip etmeye, sakinleştirmeye çalışıyorlar. Sonra bir gece büyük bir sarsıntı oldu. O sarsıntıda bu sefer personellerden bir tanesi o kadar çok feveran etti ki veya biz o sarsıntıyı normal karşıladığımız için aksi durum yaşamadık. Fakat panik atağı olan personel o kadar çok bağırdı ki, onun gürültüsüne tüm ekip panik oldu. Örneğin 20-30 kişilik bir grup bir yerde kalıyor fakat bir kişiden kaynaklı onunla beraber dışarı çıkıyorlar. Sonraki günlerde o ekip, o kişi yüzünden görevi bırakıp dönmek zorunda kaldı.

Üniversitelerde deprem gibi afetlerle ilgili bir gönüllü arama-kurtarma ekibi ve birimi hakkında düşünceleriniz nelerdir?

Düşünmekle kalmadık, onunla ilgili harekete geçtik. Üniversitemizde gönüllü olabileceğini düşündüğümüz, daha öncesinde benim ilk yardım eğitimleri verdiğim gönüllü kuruluşlarda yeri olan arkadaşların ya da STK'larda görevli olan arkadaşlarımızla istişare ettik. Akademisyenlerden oluşan bir toplantı yaptık. Öncelikle Üniversitemizin çatısı altında böyle arama kurtarma ekibi kurmayı düşündük. Otuza yakın üniversitede arama kurtarma ile ilgili birim oluşturulmuş ama arama kurtarma ekibi oluşturulmamış henüz. Belki daha sonraki süreçte oluşturacaklardır. Biz Üniversitemize böyle bir talebimiz olduğunu ilettik, onlar da bir çalışma yapacaklarını ifade ettiler. Ayrıca arama kurtarma ekiplerinin hepsine öncelikle belirli eğitimler vermek gerekiyor. Bu eğitimlerin içerisinde herkes, nerede, nasıl faydalanabilirse bunları planlayıp yapmayı düşündük.

Depremın manevi boyutuna geldiğimizde binalarda yapılan imar hatalarının, malzemedeki kısma kaynaklı yıkımlara yol açan ahlak eğitimi hakkında düşünceleriniz nedir?

Aslında çok şey diyebilirim. On yılı aşkın 'Meslek Etiği' adlı ders anlatıyorum. Etik dediğimiz şey aslında ahlakın gelişmiş hali. Biz maalesef, bunu çok üzülerek söylüyorum, biz bunu Üniversitede anlatıyoruz. Halbuki ana sınıfında anlatıyor olmamız lazım. Milli ve manevi değerlerimizi daha ana sınıfından başlayarak anlatmamız gerek. Diyanet'in Değerler Eğitimi sınıfı oluşturup bu konuya katkıda bulunan çalışmalar yapmasını, bazı STK'ların bu alanla ilgili çalışmalarını takdir ediyorum. İnşallah artarak devam eder. Belki de milli bir politika olarak artık bizim milli ve manevi değerlerimize daha çok sahip çıkacak bir nesli en başta yetiştirmemiz gerekiyor.

Devlet memuru olduğunda, kişi yemin ederek görevine başlar. Yemin metni 5176 sayılı kamu görevlileri etik kurulu kurulması hakkındaki kanunun, ek bir sözleşmesidir. Yani bir ekidir. O sözleşmenin en başı şöyle başlar: 'Kamu görevinin her türlü özel çıkarın üzerinde olduğu ve kamu görevlisinin halkın hizmetinde olduğu bilinçle, anlayışıyla hareket etmektir' diye başlar. Sadece bu cümle bile aslında bizim için çok değerli. Görevliyi götürüyorsunuz fakat, gönüllü gibi hareket etmiyor ya da yapması gerekenleri sadece azami seviyeye çıkartmak yerine asgari seviyede ne yapabilirim yani benden isteneni yaparsam yeter mantığından kurtarmamız lazım. Bunu nasıl yapabiliriz? İşte milli ve manevi değerleri arttırarak. Kişinin ahlaki değerleri, örneğin birinin yardıma ihtiyacı varken kişi rahatsız olmuyorsa bir problem var diye düşünmek lazım. Elinden bir şey geliyorsa ve yapmıyorsa bundan rahatsız olması lazım. Deprem olduğunda hemen ben hazırım, gidebiliriz dedim. Gitmek için hemen hazırlandım, çıktım yola. Gidemeseydim veya gitmeseydim şu anda hep onun ızdırabını çekiyor olurum. Fakat şimdi en azından ben vicdanen elimden geleni yapmış olmanın rahatlığını öyle ya da böyle yaşıyorum. Belki daha çok yapabilirim ama bununla yetinmek durumundayım. Bizler her bir vatandaşımıza, her bir çocuğumuza bu değerleri iyi öğretmemiz, insana yardım etmenin erdeminden haz almayı öğretmeniz lazım. Ancak kişi haz alırsa mümkün olur.

Deprem bölgesinde sizi manevi olarak etkileyen bir durum oldu mu?

Çok fazla sağlık hizmeti veriyor olmak benliğime işlemiş. Tabii, hastalıklardan ya da parçalanmış ceset görmekten, ezilmiş insanları görmekten tıbbî açıdan rahatsız olan biri değilim. Mesleki deformasyon bu belki, ama mesela gözümün çok yaşadığı durumlar oldu. Mesela benim yanımda birkaç tane fes-takke vardı. Çünkü yani kafa ısıtıldığı zaman birazcık daha kolay ısınıyorsunuz, bunun bilinciyle yanımdaydı. Yanımda bulunan takkelerden bir tanesini bir büyüğüyle yanıbaşımdaya duran bir çocuğa verdim. Dedim ki, "Müsaade eder misiniz? Bende bir tane fazla var, bunu hediyeye edebilir miyim, takabilir miyim?", "Tamam"

dedi. Ben bunu çocuğun kafasına taktım. Yanındaki adam: “Bu çocuk bir yetim, bunun da başını birisi okşadı ya...” dedi. Yani artık o süreçte bu durumun içerisinde, dokunduğunuz kişinin kim olduğunu bilmiyorsunuz ve oradaki kişi onu söylerken o bir taraftan yetim bir çocuk var, onun kaybettiklerine üzüyor. Fakat siz böyle bir şeyi, kime yardım ettiğinizi bilmiyorsunuz. Sen kimsin, sana yardım edeyim etmeyeyim diye sorgulamıyorsunuz. Her gördüğünüze yardım etmeye çalışıyorsunuz. Ben sonra şunu düşündüm, dönüm noktası açısından: Kim olduğu önemli değil, bir kişinin gönlüne dokunabilmiş olmak, bir kişiye yardım edebilmiş olmak, onun yanında olduğunu hissettirebilmiş olmak çok önemli. Ben gittim, döndüm, geldim. Hiçbir şey yapmasaydım bile sadece o çocuğun oradaki mutluluğuna ortak olmuş olmak herhalde bana yeterlidir diye düşünüyorum.

Şu anki süreç hakkında durum değerlendirmeniz nedir? Olsa veya olmasa daha iyi olur dediğiniz bir durum var mı?

Şunu çok net söyleyeceğim; böyle bir duruma önceden hazırlıklı olsak, çok büyük bir felaketle bile karşılaşsak nasıl organize olmamız gerektiğini ve kamu-sivil ilişkisinin çok iyi kurulması gerektiğini, sadece insan ve insani yardım, insana yardım anlayışıyla hareket etmek gerektiğini düşünüyorum. Kim olursa olsun, kimden olursa olsun, yardım edene destek vermek, yardıma ihtiyacı olanın yanında olmak lazım. Burada hiçbir ayırım gözetmeksizin, anayasamızda belirtildiği gibi dil, din, vicdan, ırk, cinsiyet, mezhep ayırımı gözetmeksizin diyoruz, o zaman bunu gerçekte uygulamamız gerekir. Personel olarak da yönetici olarak da vatandaş olarak da uygulamamız lazım. Biz buradan yardım ediyoruz, yardımımızın kime gittiğini bilmemize gerek yok. Yahut orada yardım ettiğimiz insanın kim olduğunu da bilmemize gerek yok. Birisi bize yardım ediyorken yardımı kimden aldığımızı biliyor olmamıza da gerek yok.

Hocam, verdiğiniz bilgiler için Kırk Kalem adına çok teşekkür ederiz.

Bil-mukabele, teşekkürler.

Yunus Çolak Hoca ile Deprem ve Mimari Üzerine

Konuğumuz Kırklareli Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Dr. Öğretim Üyesi Sayın Yunus Çolak Hocamız. Bizi kırmayıp söyleşi teklifimizi kabul ettikleri için kendilerine teşekkür ediyorum.

Konu: Deprem ve Kentleşme.

...

Bütün güvenlik önlemlerini bir kenara bırakacak olursak; şehirlerin yapılanmasını, yapılış şeklini, biçimini ele alacak olursak temelden, bu yapılanma nasıl olmalıydı? Her ne kadar kaçak yapılanmaya, tedbirler alınmaya, kurallar koyulmaya çalışılsa da önüne geçilemiyor maalesef çarpık kentleşmenin, peki bu yıkımların sebebi bu mudur?

Teşekkür ediyorum. Şimdi sizin sorunuzda birkaç tane vurgulanması gereken nokta var. Bir tanesi, kurallı yaşam meselesi. Aslında ben bu kurallı yaşamayı planlama eyleminin doğru kurgulanması olarak anlıyorum. İkincisi, kentleşme problemi. Şimdi bu iki konuya bağlı olarak bu röportajı okuyacak olan arkadaşlarımıza katkı sağlaması açısından planlama ve kentleşme arasındaki ilişkiyi kısaca hatırlatarak başlamak lazım. İnsanların sosyalleşmeye, cemiyet hayatına dahil olmasıyla birlikte şehirler de ortaya çıkmış oluyor. Medeniyet Tarihi içerisinde vurgulanan bir nokta bu. Tabi, kentleşme denildiği zaman özellikle 18. yüzyıldan itibaren büyük sanayileşmenin işçi nüfusları gerektiren büyük nüfus yığılmalarının toplandığı bir süreçten bahsediyoruz. Kentleşme dediğimiz hadise, daha önce, önceki nesillerin de şehirde yaşama tecrübesi olmayan büyük nüfusların kentlerde yığılmasıyla alakalı bir süreç. Planlama dediğimiz hadise aslında bu sürecin devamında var olan şehirlerin sorunlarının giderilmesi; yani nüfuslarının artması, sektörlerin çeşitlenmesi ile birlikte artan sorunlarının kademeli olarak çözümlenmesi, insanların güzel, sağlıklı ve nesillerin kullanılmasını hazır bir şekilde bugün sürdürebilir dediğimiz şekilde yaşamasını temin etmek üzere gelişmiş bir bilim, disiplin, uzmanlık alanı olarak bakılmalı.

Dolayısıyla planlamayı doğuran bir süreç kentleşme. 19. yüzyıl modernleşmenin artık en yoğun bir biçimde yaşandığı ve buna bağlı kent hayatının bireyselleşmenin toplumsal birtakım krizlerin, makine kullanımına bağlı olarak yeni kurumsallaşmaları, hiyerarşik ilişkilerinin yönetim biçimlerinin ortaya çıktığı bir dönemden bahsediyoruz. Modern devletin kurumsallaşma pratiği yeni örgütlenme biçimlerine şahit olunan bu dönem planlanmanın da bileşeni olduğu büyük bir dönüşüm. Planlama dediğimiz hadise, bu kuralları vaz' eden değil ama gereken kuralları takip edip bunları eyleme döküp eylemleri takip eden, eylemleri organize eden bir alandır. Dolayısıyla bizim isteklerimizle alakalı. Biz kurallı yaşamak istiyoruz şeklinde böyle toplumsal bir isteğin karşılığı değil, toplumsal birtakım süreçlerin yönetimleri yapmayı mecbur bıraktığı bir süreç.

Aslında konuştuğumuz şimdi dolayısıyla kentleşme dediğimiz hadise, hâlâ devam eden insanların kendi hayatına dahil olmasıyla başlayan bu süreç, planlamayla örgülenebildiği ve örgütlenebildiği ölçüde daha düzenli, daha anlamlı, daha değerli bir hayat haline geliyor fakat bu planlamayı mümkün kılacak başka koşullara da ihtiyaç var. Bu koşullar, belki ilerleyen sorularda konuşuruz, özellikle kentleşmenin bizim için çözümlenmesi gereken bir gelişme meselesi olduğunu, planlamanın da bunu çözecek, çözmesi gereken uzmanlık olduğunu kodlarsak daha doğru bir yerde dururuz. Dolayısıyla bizim sorunlarımızın irtibatlı olduğu konu kentleşme ama beraberinde getirmiş olduğu toplumsal, ekolojik, ekonomik kriz alanları ve planlama da bu kriz alanlarını çözecek eylemleri sıralayan uzmanlık.

Şunu diyecek olursak, özellikle 19. yüzyıl ve sonrasında kırdan kente geniş bir göç süreci var. İster istemez artan nüfus yoğunluğu, beraberinde konut sorununu, konut sorunu da kentleşme sorunlarını doğurdu. Bu kentleşme sorunlarıyla birlikte imar problemleri de meydana geldi. Kentleşme sorununu baz alacak olursak, sorunun temel kaynaklarından bir tanesi kentleşmeyle birlikte imar problemleri midir?

Şu şekilde açıklayacak olursak kentleşmenin burada vaz' etmiş olduğu şey aslında insanların büyük merkezlerde, büyük ekonomi merkezlerinde yaşaması ve yığılması ile alakalı. Bu süreç pek çok gelişmenin de kaynağıdır. Çözümenebilecek kentleşmenin önüne geçiş yapacak bir mesele olarak görülemez ama şöyle bir durum var; kentleşme ile birlikte gerçekleşen kriz anları var ve çözüm bekleyen sorunlar buralar. Sizin burada altını çizmiş olduğunuz konut meselesi bunların başında geliyor. Tam da söylemiş olduğunuz gibi konut meselesi en başta insanların barınma ihtiyacı, barınma hakkı, en temelde çözülmesi gereken bir sorun. Konut konusu hayatımızın merkezinde yer alıyor. Bu merkezîlik, mekânla kurduğumuz insani ilişki ile irtibatlı. Zira insanoğlu aciz bir varlık; kendini soğuktan sıcaktan koruması için gereksinimler var. Bir elbise giymesi lazım, üzerini bir çatıyla örtmesi lazım. Barınma meselesi toplumların, insanoğlunun ilk çözülmesi gereken sorunlarından bir tanesi.

Nerede kalacağız, nasıl bir evde yaşayacağız sorusu. Dolayısıyla konut meselesi bizim karşımıza çıkan en temel sorun başlıklarından bir tanesi. Bu konular gelişirken bu ihtiyacı gidermek üzere insanların yoksulluklarıyla birleştiği ya da konutun yaşanacak bir değer halinden çıkıp alınır satılır bir meta haline gelmesi gibi konularla karşılaştığımız zaman, konutun gerek malzemesinde, gerek iç dizaynında, gerek bunun yapılış süreçlerinde, eylemlerinden niteliğine varana kadar yine problemlerle karşılaşılır. Konutların inşası sürecinde malzemesinden iç dizaynına, bunun kentle olan ilişkisine, kent içerisindeki donatı alanları dediğimiz okul, hastane, cami ve benzeri hizmet alanları ilişkisi ve iş yerleri ilişkisine bakmamız gerekiyor. Planlanmak işte tam bu ilişkileri düzenlemek üzere kendini konumlandıran bir alan. Meseleyi, kentleşme, planlama, konut sorunu gibi bir üçgen üzerine düşündüğümüzde, benim belki sürekli vurgulayacağım tek şey planlamanın doğru kurgulanması, neticesinde kentleşmenin var etmiş olduğu konut sorunu ve onun gibi pek çok soruna ve etrafındaki sorunlara çözüm aramaya çalışıldığıdır. Amacımız kentleşmenin üretmiş olduğu konut krizinden ulaşım hizmeti krizine varana kadar bu tarz krizler doğru çözümlenmediği durumlarda, ya da çözümlenirken yapılan eksikler neticesinde, mesela bir inşaatın malzeme kalitesindeki bir problem gibi, bunları bir araya getiren insanlardaki problem ile birleşince bugünün çürük yapılışını, sağlıksız yapılaşma, kaçak yapılaşma olarak ifade edilen sorunlarla karşılaşılıyor. Bu sorunlar böyle bakıp geçebileceğimiz sorunlar olmuyor. Doğal birtakım etkenler, sel gibi, büyük orman yangınları gibi ya da en son yaşamış olduğumuz

depremler gibi hadiselerin karşısında direnci ve dayanımı az olan mekanlar oluyor ve kaybedip altında kalıyoruz. Ürettiğimiz bütün değerleri orada kaybetmekle yüzleşiyoruz.

Bu konuda üniversitelerin, üniversitelerdeki bölümlerin ne gibi bir katkısı ve yardımı olur?

Burada sorumluluk alanı oldukça geniş zaten, yani bizim kentleşme süreçlerimizden ya da bugün karşı karşıya kaldığımız deprem gibi bir afetin neticesinde önümüze çıkan büyük faturalardan hareketle sorumluluk alanlarının tahmin ettiğimizden çok daha geniş olduğu söylenebilir. Bilgiye ve araştırmaya ihtiyaç duyulan ve bir adım gerisinde de yetişmiş gençlerin söz konusu olduğu her konuda üniversite başlıca adres oluyor zaten. Bu ihtiyacı anlamlandıracak bir sürecin içindeyiz.

Bir defa, yapı süreçleri yasal yürütülmesi gereken hukukla irtibatlı süreçlerdir. Bir yere bir bina inşa etme hususunda rastgele hareket edemezsiniz. Nasıl inşa edileceği bir kaideye bağlanmış durumda. Bu kuralları denetleyen mekanizmaların doğru işlemesi gerekir. İkincisi, temel düzeyde bir ekonomik süreç var. İnsanlar bir yerde yapı yapma imkanına eriştikleri zaman bir defa öncelikle o toprağın sahipliğinin, mülkiyetliğinin kendilerinde olması gerekiyor. Hâkeza kendilerine ait olmayan bir toprakta bir inşaat faaliyetinde bulunmaları (gecekondulaşma) ancak ve ancak olağanüstü birtakım durumların eseri olabilir. Türkiye'de 1940'lı yıllardan sonra büyük şehirlerde gecekondulaşma süreci olağanüstü birtakım durumlarla beraber gelişmiş ve yasal olmayan bir şekilde, farklı olarak özellikle vakıf ve kamu topraklarının üzerinde düzensiz yerleşmelerin neticesinde ortaya çıkmıştır. Burada mülkiyet ilişkisinin, bir tapu sahibi olmanın haricinde orada yapı yapmaya yetkili kişilerin olması, bu yetkili kişiler olsa bile, bu sürecin doğru bir şekilde denetlenmesi, gerekli mühendislik hizmetlerini alması, yerel yönetimlerin gerekli altyapı imkanlarını burası için temin etmesi gerekiyor. Daha sonra gerekli denetimleri yapması gerekiyor. Burada yer seçecek, oturacak insanların o inşaatı yapmış sahiplerle bir alacak verecek ilişkisinde, yine sahiplenme ilişkisinde bir ortak paydada buluşması gerek. Bunların tamamı insan-insan ilişkisi, yani hukuk ilişkisi ve insan-kamu ilişkisine girer. Sadece bazı yerlerde insan yok, tüzel kişilikler var, kamu var, bu ilişkileri düzenleyen yapının adı hukuk. Öte yandan sayılan tüm bu alanları bir eylem sürecine bağlayan uzmanlık da planlama.

Üniversite konusuna geldiğimiz zaman, imar hukuk konusunda planlama etrafında, jeolojiden inşaat mühendisliğine, mimarlık hizmetlerinden peyzaj mimarlığına, iç mimarlığa varana kadar olan alanları bir anlamda sürece sokan, bunların nasıl bir eylem ortaya koyacaklarını tayin eden ve nasıl bir çerçevede buluşacaklarının adımlarını ortaya koyan alan, planlamadır. Dolayısıyla bu konuda, yetişen, eğitim alan, bunun akademik arka planını araştıran disiplinlerin başında şehir ve bölge planlama gibi bir alan geliyor. Demek ki, burada hukuk alanını, burada az evvel saydığımız disiplinler ile birlikte bunları düzenleyen bir alan olarak şehir ve bölge planlamanın büyük bir etkisi var. Fakat insan-insan ilişkisi sadece bildiğiniz gibi hukuk konusuyla açıklanamaz. İnsan-insan ilişkisi, insan-kamu ilişkisi, aslında insanın bütün eylemlerindeki eğrilik, doğruluk, iyilik, güzellik ahlak alanıyla da tartışılır, öğrenilir, bilinir ve araştırılır. Dolayısıyla burada ahlakla ilgili bilimlerin de zihinlerini/ilgilerini bu konulara açık tutması gerekir. Buna bağlı olarak birtakım disiplinleri düşünebiliriz; iktisat gibi disiplinleri, insanların yönelimlerini, ihtiyaçlarını ve neyi tercih ettiklerini, arz ve talebi neye göre oluştuğunu tayin eden disiplinlerin de bu anlamda bir zihinsel açıklığa ihtiyaçları olduğunu söyleyebiliriz.

İhtiyaçların plan proje dahilinde belirlenmesi gerekiyor. İnsanların bu ihtiyaçlarının tespit edilebilmesi ve sonrasında karşılanabilmesi için üniversitelerin özellikle İktisat gibi örnek verdiğiniz bölümlerin bunun tespitini yapıp, şehir bölge planlama ve Mimarlık Fakülteleri gibi bölümlerin kontrolünde gelişen projeler dahilinde ne gibi adımlar atılabilir?

Üniversitelerde şehir planlamanın eğitimi veriliyor ya da mimarlığın eğitimi veriliyor ve mimar yetiştiriliyor, şehir plancısı yetiştiriliyor. Bu yetişen insanlar kamuda, özel sektörde, üniversitede görev alabiliyorlar ama en önemlisi uygulayıcı oluyorlar ve uygulayıcı olarak yetişiyorlar. Uygulayıcı demek, birbirlerini tanıyan bu meslek grupları, şehirlerin inşa süreçlerinde sorumluluk alıyorlar anlamındadır.

Mesela şehir plancısının en temel sorusu; “bir yere nasıl yerleşeceğiz, nereye ve ne şekilde yerleşeceğiz?” Bu soruya cevap vermek bir uzmanlık meselesidir. Fakat bu uzmanlığı ortaya koyarken, bizim eğitimimiz içerisinde az evvel saydığımız pek çok disiplinden faydalanabiliyoruz. Biz bunları öğrenciye bütün bu bilgileri nasıl toparlayarak topluma sunabileceğini göstermiş oluyoruz. En önemlisi, karar vericilere yani siyasilere, yöneticilere nasıl yaklaşabileceklerini öğretmiş oluyoruz. Bilimsel anlamda Türkiye'de gelişen bazı alanlar var; dirençlilik, dirençli kentler, risk yönetimi, sakınım planları, afet yönetimi gibi. Bu alanlar mimarlıktan, şehir planlamadan uzak alanlar değil. Bir defa biz eğitimimizde, bu sürecin de bize öğreteceği şekilde, bu konuları biraz daha kendi konularımıza yaklaştıran, bunlarla irtibatını kuran birtakım çözümler üretmeliyiz, müfredatlarımızı buna göre yeniden güncellemeliyiz. Aynı şekilde, planlama süreçlerinin, kentlerin inşaat süreçlerinin, hukuki altyapısının çok daha anlaşılır, çok daha güçlü, çok daha kamu yararına, toplum yararına sürdürülebilir değerlerle aktarabilmesi için eğitimimizde buna ciddi ağırlık verilmesi gerekiyor.

Durum, şehir ve bölge planlama eğitimi değil sadece. Esasında inşaat süreciyle alakalı tüm eğitimlerde ülkemizin bir deprem bölgesi olduğu ve yapılacak yapılarda, küçük bir hatanın çok ciddi bir kayba sebep olabileceğini, çok ciddi maliyetlere sebep olabileceğinin farkında olmamız lazım. Fakat şöyle bir durum var. Biz yeni yapılan çalışmalar, yeni inşaat süreçleri ve faaliyetleri için bunları yapıyoruz ama bir yandan da sonuçta mevcut şehirlerimiz var. Bunlar içerisinde elli -yüz yıllık binaların olduğu, kullanımı devam eden alanlar var. Bunları ne yapacağız? Bunlar içerisinde bazı yapıların yeniden gözden geçirilmesi, çürük yapıların süzülmesi, sağlam yapıların sağlıklarının korunması ve kentsel ilişkilerinin doğru kurgulanması için de planlamanın yapması gereken işler var. Dolayısıyla biz sadece gelecekte yapacağımız muhayyel, güzel şehirler için konuşmuyoruz. Elimizde var olan büyük yapı stokları için de konuşuyoruz. Elbette bunların birden dönüşmesi gibi bir durum söz konusu olamaz fakat riskli, herhangi beş - altı şiddetinde bir sallantıda bile sıkıntı görebilecek yapıların yerlerine yenilerinin yapılması gerekiyor. Bu anlamda bu disiplinlerin, planlama disiplininin düzenleyici, toparlayıcı rolüne ihtiyaç var. Bu ihtiyacı gözeterek şekilde eğitimde programlarımızı güncellemeye çalışıyoruz.

Bahsedilen imarlar, ilgili eğitim alındıktan sonra kamuya, özel sektöre vb. giren kişilerin sorumluluğu altında gerçekleşiyor. Fakat tek sıkıntımız yanlış kentleşme, plansızlık, projersizlik mi? Yoksa bu fiziki eksiklikler yanında malzemedan çalma veya yeterli donanıma sahip değilken imar girişiminde bulunmaya sebebiyet veren ahlak eğitimi eksikliği mi?

Biz bilsek bile bazı şeylerin yapılmaması gibi durumlarla da karşılaşılıyor ne yazık ki. Dolayısıyla, bunun arkasındaki sebep sosyal psikoloji, yani insanların belli durumlarda kendileri için istedikleri şeyi başkaları için de istemesi meselesi, tam da ahlaki yapı ile alakalı bir durum akla geliyor. İnsanların sosyal ve psikolojik tavırları, kentlerin inşasında elbette ciddi bir rol oynuyor. Çünkü tercihler ve algılar devreye girmiş oluyor, yönelimler, insanların gelecek beklentileri, kaygıları, topluma verdiği değer bir anlamda akla geliyor. Bildiğimiz halde, bildiğimizi doğru uygulamama gibi bir hakkımızın olduğunu düşünüyoruz kimi zamanlarda. Aynen belirttiğiniz gibi bazen bilmek çözüm değil. Burada ahlaki süreçlerin ciddi anlamda bir etkisi var. Yani toplumsal ahlakın beslenmesi ile alakalı problemler kesinlikle var. Bu zaten çok vurgulanan bir konu. Fakat şunun altını çizmek lazım; şehir dediğimiz şey, insanoğlunun yapageldiği en karmaşık, en büyük ve içerisinde yaşamakla, bir şekilde kendisini yaşamakla yükümlü kıldığı en büyük organizasyondur. Bu organizasyonlar, üzerine anlaşılmış/ittifak sağlanmış birtakım hükümler olmadan var olamazlar. Yani şunu kastediyorum: Ahlak dediğimiz, insanların iyi ve kötü hakkındaki telakkileri, birbirlerine karşı ahlaki bir tutum geliştirme özellikleri burada elbette belirleyici ama sadece insanların ahlaki, vicdani koşullarına terk edilebilecek bir durum değil bu. Kurallar olmak zorunda ve bu kurallar yaptırımlara sahip olmak zorunda. Bir yerin üç kat hakkı varsa orası üç kat olmalıdır. Bir yerde jeolojik etüt çalışması yapılıp, bunun denetimi yapılması gerekiyorsa bu yapılmak zorundadır. Bu bir ahlaki mesele değildir. Fakat var olan işleri bir şekilde kalıbına, kitabına uydurup geçiştirmek, yani kuralları bir anlamda çiğneme hakkını kendi inisiyatifinde bulunarak belli kaçamaklar yapma imkânı insanoğluna bırakılmamalıdır.

Burada eğer bir ahlaktan bahsediyorsak, bahsettiğimiz ahlak kamu ahlakıdır. Burada kamunun görevini yapması, devletin görevini yapması, yetkili kişilerin görevini yapması ile alakalı bir süreçten bahsediyoruz. Yoksa insanlığın bir gözetim toplumu haline gelip birbirlerini şikâyet etmesi değil. Bundan ayrı olarak toplumda bir oto kontrol mekanizmasının gelişmesi elbette ideal bir şeydir. Ben buna gözetmeden gözetmek diyorum. İki farklı şeyler. Kişisel alanların saygınlığını ihlal eden, baskılayan bir düzen kabul edilemez. Ancak herkesin kendi dünyasında kaldığı, ilişki kurmadığı, başına buyruk bir savrukluk da insani yetilerimizi kaybederiz. Var oluşumuz anlamsızlaşır. Öyleyse birbirimizi gözeteceğiz. Buna Arapça'da riâye deniyor. Birbirimizin iyiliğine riayet edeceğiz yani. Bu ahlâki bir yöneliş aynı zamanda. Fakat bir toplumdan bunu bekleyerek yönetsel çerçeve üretmek biraz saflık olur. Doğrusu, kamu ahlakını güçlü tutarak, kamunun görevlerini doğru yapması, devletin mekanizmalarının kusursuz işlemesi ve bu mekanizmaların başındaki, köşe taşlarındaki kişilerin ehil kimseler olması gerekiyor. Demek istiyorum ki: "İşi ehline veriniz." İşi ehline vermek ve mekanizmayı doğru kurgulamak gerekir. Topluma, siz ahlaki sürekli zerk edemezsiniz, yani ahlak vicdani, insanların toplumdaki görgüsüyle, pek çok unsurla şekillenen bir şey, daha içsel bir şey. Ahlakın yansımalarıyla karşılaşırız toplum hayatında. Meşhur, Mecelle kaidelerini hatırlayalım; "Def'i mefâsid, celb-i menâfiden evlâdır." Bir kötülüğü gidermek, bir faydayı getirmekten daha ileri gelir, daha önemli bir şeydir. Fakat biz günümüzde insanlara, örneğin caddenin bir kenarına iki kat hak verip öbür tarafına beş kat hak verdiğimiz zaman, iki kat hak sahibi olan insan diyecek ki, "Benim niye beş katım yok ? Ben de kaçak üç kat yaparım, ve bunu yasallaştırmanın yolunu bir şekilde bulurum!" Biz kendi eylemlerimizle aldığımız kararlarla ya da bu kararların topluma iyi rasyonalize edip temsil edilmemesi ile bir yandan toplumu spekülâtif bir ahlaksızlığa sevk ediyor olabiliriz.

Bir kent içerisinde pek çok toplum kesimine verilmeyen hak belli bir zümreye veriliyorsa, insanlar kendilerini, yaptıkları kötü eylemleriyle ahlaksız addetmezler. Eşitsizlik,

adil bir planlamanın, kentleşme sisteminin olmaması, insanları gayri ahlaki bir yönelişe sevk eder. Bu karşı karşıya kaldığımız en büyük meseledir. “Herkes yapıyor ben niye yapmayayım?” “Falanca bunu yaptı ben niye yapmayayım?” “Zaten biz daha önce de bunu yapıyorduk, şimdi niye yapmayalım?” şeklinde ya yaygın, kendi çevresiyle alakalı bir durum ya da geçmişteki kötü örnekler üzerinden bir durumdur. Yine meşhur bir Mecelle kaidesi: “Sû-i misâl, emsâl olmaz.” Kötü örnek, hiçbir zaman daha sonrası için bir örneklik teşkil etmez. Toplumsal olarak aslında bu konularda farkındalığımız zayıf değil, insanlarla birebir konuştuğumuz zaman da herkes ahlaktan, hukuktan, kaideden, diğerkâmlıktan bahseder. Ancak bütün bu koşullarda, toplumsal ahlaki değil de ahlaksızlığı ortaya çıkartan durumun, bir kamu ahlakında problem olduğunun altını çizmemiz gerektiğini düşünüyorum. Kamu ahlaki dediğimiz şey, tamamıyla kamu yararına, meşhur deyimini ile kamunun maslahatını ve bizim şehircilik ilkeleri dediğimiz aslında medeniyetin temel kodlarını yani bir medeniyetin inşa olması ve devam edebilmesi için gerekli olan ilkelerdir.

Şehircilik ilkesi bir meslek grubunun kendine has uydurduğu fanteziler değildir. Siz burada insanca, onurluca, geleceğe, çoluğunuza çocuğunuza bir medeniyet bırakmak istiyorsanız bu ilkelere sadık kalmalısınız. Yani bir yerde donatı alanlarının eksikliği, bir yerde insanların sağlıklı bir çevrede yaşamasının gerekliliği, herkesin barınma problemlerinin çözülmesinin gerekliliği, ucuz ve yeterli kiralık evlerin olması, insanların kendi evinde yaşaması, havadar, temiz, sıhhi problemi olmayan kentlerin olması ya da insanların birbirlerinin haklarına, manzara hakkına, ışık hakkına, hava hakkına saygılı bir kentsel ortamın olması, burada tarihi eserlerin, kültür değerlerinin ve kültür varlıklarının, doğal, ekolojik değerlerin, yeraltı sularının, göçmen kuşlara varana kadar sokaktaki hayvanların, börtü böceğin hakkının gözetildiği bir kamu, kent nizamının olması gibi durumları içerir şehircilik ilkeleri. Bunlar birer fantezi değildir. Hatırlayacak olursak rahmetli Turgut Cansever'in deyimini ile: “Bu, ahiretin sorumluluğunu taşımaktır.” Ben burada Turgut Cansever'e atıfla bunu söylüyorum; ahiret, biz öldükten sonra yaşayacağımız, öldükten sonra var olacağımız, Allah'ın bizim hayatımızın bu dünya ile kayıtlı olmadığını öğrettiği bir hakikattir. Ancak ahiret aynı zamanda kelimenin anlamıyla kelimenin sözlük karşılığı ile “şu andan bir sonrası” demektir yani gelecek, hayat demektir. Ahirete ne bıraktığımız iki anlamlıdır: Birincisi, bizden sonra da yaşamaya devam edecek bu dünyanın geleceği için ne bıraktığımız; ikincisi, biz öldükten sonra kendi geleceğimize ne bıraktığımız meselesidir.

Dolayısıyla bu mes'uliyetten kaçarak, bir ahlaki sistem örgüleyemezsiniz. Bunu göz ardı ettiğiniz koşullarda insanları spekülâtif hareketlere, ahlaksızlığa, bir imar rantına, hukuksuzluğa sevk etmiş olursunuz. Bunları ortaya koyacak hassasiyetin adı, kamu ahlakıdır. Bunları kurala, kaideye sokacak sistemin adı da hukuktur. Dolayısıyla, tüm bu süreçlerde yalnız ahlâka yapılan kaçamak atıflara temkinle yaklaşıyorum.

İnsanlar bozuk bir bina yaptıklarında, malzemedden çaldıklarında, bir süreç iyi denetlenmediğinde, burada sadece hırsız değil, hırsız görmezden gelenleri de kastediyorum. İnsanlar burada bir denetim ortaya koymadıklarında ya da belediye meclisleri gerekli görevleri yapmadığında, üniversitedeki hoca öğrencisini yetiştirirken görevini yapmadığında, bir müeyyide ile karşılaşacağını bilmelidir. Burada kimse gözünü, kulağını kapatmamalıdır. Burada bunu yapmadığımız takdirde bunlar ahlaki, vicdani birtakım konulara hasredilebilecek, bırakılabilecek işler değildir.

Günümüzde imar problemleri de büyük sorun teşkil ediyor. Fakat geçmişe baktığımız zaman bu denli imar sorunları gözüküyor. Günümüzde teknolojinin de bu kadar gelişmesine rağmen neden daha dayanıklı yapılar inşa edemiyoruz?

En son söylediğiniz cümle ile başlayalım. Geçmişle günümüzün mukayesesini yapmak bazen bizi bazı hatalara sevk edebilir. Geçmişteki yapı, kentleşme biçimleri çok başka, geçmişten kastımız sanayi öncesi, büyük kentleşme öncesi süreçlerdir. Buraya baktığımız zaman, mesela kendi kentlerimizde kagir yapıları, taş yapıları görürüz. Yığma yapılardır bunlar. Ayrıca kerpiç yapıları görürüz, yine daha çok ahşap karkas sistemli yapıları görürüz. Mesela bu saydıklarım hemen hemen insanlık tarihiyle eş sistemlerdir neredeyse. Kâbe-i Muazzama'yı düşünelim. Kâbe-i Muazzama nedir? Nasıl bir yapıdır? -Hz. İbrahim'in yaptığı taştan yığma bir yapı. Ahşap bir çatısı vardı, tepeden iki direk ile tutturmuş, yığma bir yapı. Bakın Hz. İbrahim dönemi ile eş. Hatta biraz daha incelersek bazı rivayetlerde Hz. Âdem (as)'ın dönemi ile eş.

Yığma bir yapıdan bahsediyoruz ya da tarihî pek çok kenti düşündüğümüz zaman yığma yapıların kaldığını görüyoruz büyük oranda. Çatalhöyük gibi yerleşmelerde de yine yığma kerpiç yapıları görürüz bir anlamda. Osmanlı şehircilik tecrübesine baktığımız zaman, mimari yapılarda 'hımış' dediğimiz ahşap karkas sistemi içinde kerpiç ya da tuğla dolgularla yapılmış yapılardan bahsediyoruz. Bunlar binlerce yıllık yapı gelenekleridir. Yani denenmiş, denenmiş ve bir çözüm ortaya çıkmış ve insanlar bunu kullanarak aslında birtakım teknikler geliştirmişler. Günümüzdeki yapı teknolojisine; betonarmenin, yüz elli – iki yüz yıllık bir ömrü var. Yani yeni bir teknoloji. Herkesin aslında çok iyi bildiği bir teknik değil. Dolayısıyla burada eski ile yeni karşılaştırılması yaparken bu farklılıklara dikkat etmek lazım. Eskinin birtakım avantajları, onun kadimliğinden ileri geliyor. Yeninin ise belki ondan daha fazla avantajları var fakat az bilinirliğinden ileri gelen ciddi dezavantajları var. Burada biraz malzeme üzerinde durmuş olduk. Dolayısıyla bugünkü yeni yapı tekniklerini, yapı malzeme tekniklerini, biraz bu kategorilerle düşünmek durumundayız. Betonarme, demir filizlerin etrafına, çimento sıvısının kurutulmasıyla, kalıplaştırılmasıyla yükselen binalar yeni bir tekniktir. Bu yeni tekniğin doğru kullanılması belki kesme taşlarla, yığma yapılarla, kerpiçle, ahşapla yapamayacağımız ama insanoğlu olarak yapmak istediğimiz çok nitelikli yapı unsurlarını, bir bina unsurlarını bize verebilir.

Buradan hareketle günümüzdeki imar problemleri çok çeşitlendirilebilir. Planlamanın problemi çeşitlendirilebilir. Burada ben sadece bir tanesine vurgu yapacağım. Bugün depremle alakalı karşı karşıya kaldığımız sorunda da biraz bunun etkisi var. Bizim planlarda bir hiyerarşimiz var. Yani bir kaldırımın büyüklüğü ya da binanın ön bahçe, arka bahçe, yan bahçe mesafesinin nasıl olacağı konusunu tayin eden kaideler üretiliyor. Bu bilgiler: Her uygulama imar planı üzerinde bir nâzım imar planı var. Yani o kentte sanayi nerede olacak, ticaret nerede olacak, nüfus ne yoğunlukta ve nerelerde olacak sorusuna cevap veren bir belgedir bu. Onun üzerinde çevre düzeni planı var. Çevre düzeni planları bir kentin gelişme yönlerini, ana ulaşım akslarını, ana sektör kademelenmesini, gelecekte nasıl bir nüfusa sahip olabileceğini, gelişirken nereye doğru gelişmesi gerektiğini ve tüm bunlar olurken dağ, ova, akarsu, yeraltı su kaynakları, madenler vs. bunlarla nasıl bir irtibatının olacağını tayin eden bir plandır. Bunların arasındaki ilişkinin doğru ve hiyerarşik olması, alttakilerin muhakkak üsttekine bağlı olması, üsttekinin de üretilirken şehircilik ilkelerini, kamu yararını, ekolojik dengeyi, sürdürülebilirlik ilkesini dikkate alan bir tutum geliştirmesi son derece önemli hale geliyor. Bunların içerisinde tabii ki, jeolojik risk faktörleri var. Bizim mesela yerleşilebilirlik dediğimiz bir analizimiz var. Yerleşilebilirlik analizleri neticesinde bir planda "buraya yerleşilemez" notu düşüldüğü halde orada daha sonra bir plan değişikliğiyle, plan tadilatıyla

yerleşilebilirlik kararı çıkıyorsa, bu çok hayati derecede, ölümcül düzeyde bir karar haline gelmiş demektir. Bu hayati koşulların hukuki güvencelere sahip olması gerekiyor. Bunun dışında kamu vicdanında farkındalığı arttıracak her çözüme başvurabiliriz. Ahlâki vurgu burada devreye girecektir. Yasal meşruiyet ile dini meşruiyet arasındaki ayrım bizi toplumsal olarak epey yoran bir konu. Türkiye'nin sosyolojisinde bu çapraşık durum eylemlerimize ciddi biçimde yansıyor. Bu durumlara ilişkin farklı yorumları da paranteze almadan elbette, bu derginin çevresi için şunu söylemek lazım, belki, ilahiyatçılardan da şunu bekleyebiliriz "Planlara ve plan notlarına uymayı, planlar oluşturulduğu zaman da bunları belki bilimsel bir icmâ kabul etmenin ve oradaki hükümlere uymanın farz gibi olduğunu, bu plan notları dışında bina yapmanın haram olduğunun belki ilahiyatçılar tarafından topluma deklare edilmesi lazım. Kabaca böyle ifade ediyorum ama en azında tartışılması lazım, şimdi burada dini yorumun toplumsal bağlayıcılığı tartışmasına girmek niyetinde değilim. Yasa kâfi değil, dinsel otorite bağlayıcı değil, ahlâk yaygın değil.. E ne yapmamız bekleniyor o zaman? Bu genellemelere temkinli yaklaşıp bir şeyleri artık düşünmek ve telif etmek durumundayız. Yaşam alanlarımızın sürdürülebilirliği ve nitelikli bir çevre için topyekûn bir eylemliğe ihtiyaç var diyerek teşekkür ediyorum.

Kırk Kalem dergisi olarak teşekkür ediyoruz, sağ olun.

İnsan İlişkileriyle Örnek Hz. Peygamber

Peygamberler, insanlığın istikamet bulması için bu dünyaya Allah tarafından gönderilen kıymetli elçilerdir. Son peygamber olan Hz. Muhammed (sav) bir beşer ve kuldür. O, bütün insanlığa örnek; hakkı gözeten bir komşu, iyi bir tüccar, mükemmel bir aile reisi, üst düzey yönetici ve idarecidir. Elçilerin, insanlardan seçilmesinin birçok hikmeti vardır. Beşer olarak insanlarla aynı özellikleri taşımış, doğup büyümüş, evlenmiş, çocuk sahibi olmuş, yaşamış ve vefat etmiştir. Diğer insanlardan farkı; onun vahye muhatap olmasıdır. Allah'ın elçisi yaşadığı dönemde ve kendisinden sonra gelecek nesillere yol gösterici bir hayat sürmüştür.

İslam tarihinde Efendimiz'in insani yönüne vurgu yapan birçok olay yaşanmıştır. Örneğin; Hz. Ebubekir, Hz. Peygamber'in vefatı üzerine "Kim ki, Muhammed'e (sav) tapıyorsa, bilsin ki, Muhammed (sav) ölmüştür. Kim ki Allah'a ibadet ve kulluk ediyorsa bilsin ki, Allah Hayy'dır, ölümsüzdür" demiştir.⁸ Sonra şu ayeti okumuştur: "Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce de nice peygamberler gelip geçti. O ölür veya öldürülürse gerisin geri mi döneceksiniz? Kim geri dönerse Allah'a en küçük bir zarar vermiş olmaz. Fakat şükredenlere Allah mükafatını verecektir."⁹ Hz. Peygamber kendisinin bir beşer olduğunu açıkça dile getirmiştir. Kur'an-ı Kerim'de, Hz. Peygamber'e bunu bildirmesi emredilmiştir: "De ki: Ben de sizin gibi bir insanım."¹⁰ Peygamberler sadece vahyi tebliğ için değil, o vahyi hayata geçirip uygulamak ve bununla örnek bir şahsiyet sergilemek için gönderilmiştir. Aynı zamanda bir sorunla karşılaştıklarında vahiy gelmişse onu uygulamış, gelmemişse kendisi çözümler üretmiş ve başkalarından yardım almıştır.

Hz. Peygamber'in komşuluk ilişkileri gıpta edilecek boyuttadır. Komşularımıza nasıl davranılması gerektiğiyle ilgili, bu konunun vahiy yönünü gösteren ayetler inmiştir: "Allah'a ibadet edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anaya, babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşına, yolcuya ve maliki bulduğunuz kimselere iyi davranın."¹¹ Yakın komşuya ve uzak komşuya iyilik etmek gerekir. El uzatmak, yardım etmek Allah Teala'nın rızasına nail kılar. Komşuluk, insanlar arasında yardımlaşma, dayanışma, paylaşma, samimi ve sıcak iletişimleri beraberinde getirmektedir. Komşuluk; din, dil, ırk, cinsiyet ayrımı yapmadan yakın veya uzak olarak koruyup gözetmenin, paylaşım içinde olmanın karşılığıdır. Komşularımız, ev halkından sonra yüzlerini en çok gördüğümüz kişilerdir. Kur'an-ı Kerim komşuya güzel muamelelerde bulunmayı emretmiştir. Kur'an'daki ilahi mesaj ayırım yapmadan hepsine iyiliği tavsiye etmiştir. Komşularla iyi geçinmeli, onların sıkıntısını giderip fayda sağlamalı, duygularına ortak olmalıyız.

Hz. Peygamber'in söz, fiil ve uygulamaları Müslümanlar için bağlayıcıdır. Komşuluk ile ilgili hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur: "Nefsim elinde olan Allah a yemin ederim ki, bir kul kendi nefsi için istediğini komşusu ve kardeşi için de istemedikçe (kâmil manada) iman etmiş

* Kırklareli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, (2018 yılı mezunu).

⁸ Buhari 3:95.

⁹ Al-i İmran suresi 144. ayet

¹⁰ Kehf suresi 110. ayet

¹¹ Nisa suresi 36. ayet

olmaz.”¹² Komşuluk ilişkileri imanı belirleyebilecek düzeyde İslam’da büyük öneme sahiptir. Nasıl ki, kendimiz için istediğimizi komşumuz ve kardeşimiz için istememiz gerekiyorsa aynı zamanda kendi nefsimiz için istemediklerimizi de onlar için istememeliyiz. Rabbimiz, iyi insan, iyi arkadaşı, iyi komşu olmanın ölçüsünü ‘hayırlı ve faydalı’ olmaya bağlamıştır. Komşuya faydası olan, onu gelecek kötülüklerden koruyup gözeten ve ona zarar vermeyen kimse, hayırlı komşudur. Komşularımıza karşı “ben” duygusundan çok “biz” duygusuyla hareket etmeliyiz.

Hiz. Peygamber’in bizler için örnek olduğu sosyal alanlardan biri de yuva kurmasıdır. Ailesiyle olan ilişkileri, onlara karşı davranışları bizler için örnektir. O iyi bir eş, iyi bir baba ve iyi bir dededir. Hiz. Peygamber (sav) yaşadığı aile hayatıyla sahabelere örnek olmuş ve onlar da bu hayatı yaşamaya çalışmışlar, bunu gelecek nesillere aktarmışlardır. Hiz. Peygamber’in aile hayatıyla ilgili sünneti, hanımları vasıtasıyla bizlere ulaşmıştır. Her biri farklı özelliklere sahip olan Efendimizin hanımları, farklı olayların ortaya çıkmasına sebep olmuş bu da aile ile ilgili bizlere zengin bir sünnetin ulaşmasına kaynaklık etmiştir.

Hiz. Peygamber aile fertlerine değer vermiş, her birinin kıymetini gerek sözleriyle gerek davranışlarıyla belli etmiştir. Her birinin özelliklerini bilerek hanımlarını memnun etmeye yönelik davranışlar sergilemiştir. Davranışlarında iyiliği ve nezaketi esas almıştır. Kadınlara karşı onların fitri durumlarını göz önüne alarak davranışlarını göstermiştir. Çocuklarına ve torunlarına karşı sevgi ve şefkatle yaklaşmıştır. Onları kırmamış ve üzmemiştir. Eğitimleriyle bizzat ilgilenmiştir. Bunları yaparken, kırmamış ve azarlamamıştır. Onlarla yakından ilgilenmiş, şefkat ve merhametle muamele etmiş, anlayış ve sorumlulukla yaklaşmıştır.

Hiz. Peygamber’in insani özelliklerinden biri de meslek sahibi olmasıdır. Efendimize peygamberlik kırk yaşındayken gelmiştir. Peygamber olmadan önce de meslek sahibi olduğunu ve mesleğini yaptığını biliyoruz. Hiz. Peygamber (sav) küçük yaşlarda çobanlık yapmıştır. Sütannesini Halime’nin yanındayken, amcasını Ebu Talib’in yanında kalırken de çobanlıkla meşgul olmuş ve kazandığı parayla amcasına destek çıkmıştır. Daha sonra çeşitli ticaret kervanlarıyla ilgilenmiştir. Ticaret işlerini birçok yere giderek uzun yıllar devam ettirmiştir. Çalışmanın önemiyle ilgili ayette; “İnsan ancak çabasının sonucunu elde eder. Çabasının karşılığı ileride mutlaka görülecektir. Sonra kendisine karşılığı tastamam verilecektir.”¹³ buyrulmaktadır. Hiz. Peygamber, “İnsan için en hayırlı kazancın el emeğiyle elde edilen kazanç olduğunu” ifade etmiştir.¹⁴

Peygamberlik insanın üstüne yüklenmiş bir lütuftur. Hiz. Peygamber, peygamberlikle beraber vahiyle müşerref olmuştur. Onun uygulamaları vahiyle tamamlanmıştır. Peygamberliğinin dışında insani olarak akılcı özellikleriyle, duygusal özellikleriyle de kararlar verip uygulamıştır. Efendimizin atik olduğunu gösteren bir hadise aktaralım: Resulullah (sav) Bedir Savaşı’nda Ebu Azze adındaki bir şairi esir almış ancak o, lütfedip beni serbest bırakırsan söz veriyorum Müslümanların aleyhinde bulunmayacağım demiştir. Efendimiz (sav) de ona iyilikte bulunmuş, söz alıp onu serbest bırakmıştır. Fakat Ebu Azze sözünde durmamıştır. Uhud Savaşı’nda tekrar esir düşmüş ve serbest bırakılmasını istemiş, Efendimiz (sav) de “Mümin, bir delikten iki defa ısırılmaz” buyurmuştur. Efendimiz (sav) dikkatli ve uyanık davranmış, ikinci defa aynı oyuna gelmemiştir.

Başka bir hadise şu şekildedir. Kureyş müşrikleri Efendimizi öldürme kararı almıştı. Allah Teala, Resulü’ne hicret emrini vermiştir. Efendimiz, Medine’ye hicret ederken yatağında

¹² Müslim, İman, 17.

¹³ Necm suresi 39-41. ayet

¹⁴ Buhari, Büyü’, 15.

Hz. Ali'nin yatmasını istemiş, Hz. Ebubekir'i yanına alarak yola çıkmıştır. Medine'ye giderken düşmanın takibini zorlaştırmak ve şaşırtmak için herkesin gittiği yoldan gitmeyip ayrı bir yol takip etmişlerdir. Efendimizin'in bu taktikleri işe yaramış, müşriklerin takip etmelerini zor hale getirmiştir.

Efendimizin tıpkı diğer insanlar gibi duygularının öne çıktığı zamanlardan biri de "Hüzün Yılı"dır. Hüzün yılı, Efendimiz'in küçük yaşlardan beri yanında bulunduğu amcası Ebu Talib'in vefatı ve üç gün gibi kısa bir süre sonra vefat eden müminlerin annesi Hz. Hatice'nin vefat ettiği senedir. Hz. Hatice, Resullullah'ın en sıkıntılı zamanlarında hep yanında olmuştur. Efendimizde bıraktığı derin üzüntü sebebiyle hüzün yılı olarak isimlendirmiştir.

Duygularının öne çıktığı başka bir hadise şöyledir. Hayber fethi gerçekleşmiş ve Habeşistan'ın hicret kfilesi, Hz. Cafer'in başkanlığında Medine'ye dönmüştü. Buna son derece sevinen Efendimiz, duygularını göstererek, "Hayber'in fethi ile mi Cafer'in gelişiyle mi sevineyim, bilemiyorum!" buyurmuştur.¹⁵ Bizlerin en güzel örneği Hz. Muhammed (sav)'dir. O, insanlığa rahmet olarak gönderilmiştir. Bir melek veya bir başka şekilde gönderilmemiş, insanların bütün yaşayışıyla beraber aynı özelliklere sahip bir şekilde gönderilmiştir. O'nun sünnetlerini uygulamak bizler için mümkündür, güzelliklere açılan bir kapıdır. "Andolsun, Allah'ın Resulünde sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır."¹⁶

---

¹⁵ İbn Hişam, III, 414.

¹⁶ Ahzab suresi 21. ayet

Deneme:

Zeynep ÖZTOKAY

Beni Görmek

Hayatta her yaşayacağımızı belirleyemediğimiz gibi hayatımıza giren insanları da belirleyemediğimizi düşünüyorum. Bazı insanların hayatlarımıza girmesi bizde değişimi uyandırıyor. Üstelik o kişi farkında olmazken oluyor. Seni senden daha iyi bilen biri var, bir de seni sana göstermek için tayin edilmiş biri var, bir de dönüşmesi gereken bir ben var.

Yaşırken nadiren bir araya geldiğiniz halde sizi kendinize döndüren insanlar oldu mu? Yılda bir defa yüz yüze gelip her ayrılışımızda beni kendim ile yüz yüze bırakan biri oldu. Fark etmek acıtır derler. Fark etmek acıttı. Fark ettikten sonra sırada kabul etmek ya da sızlanmak var. Kabul eden, çözüm üreterek dönüşüme adım adım yaklaşır. Sızlanan ise fark ettiğiyle kalır. İnsan, sızlanmak ya da çözüm üretmek arasında tercih ettiğini yaşar yıllarca. Dönüşen ve dönüşmeyi bekleyen benler ile hayata devam ediyoruz. Mühim olan yaşarken muhasebe ederek, hikmetini tefekkür ederek, bize düşen hisseyi heybemize katarak yol almak.

Hayat senaryosunun başrolünü canlandıran biz isek, yaşadıklarımızdan bir pay da kendimize çıkarmak kendimizin hakkı. Bu hakkı esirgemeyelim, okları kendimize yöneltmeyi öğrenelim. Uğraşlarımızı, düşüncelerimizi kişi merkezinden sıyrıp ben merkezine çevirelim. Kimi zaman acıtacak da olsa kendimizi fark edelim. Tekâmül yolculuğunun ilk adımıdır farkında olmak. Farkında olduğun beni, dönüştürmek kolay olmayacaktır ancak bu dönüşümü isteyen yüce kudretin yardımı seninle olacaktır. O istiyor kâmil olmanı.

Birini, bir hadiseyi ya da her ne ise onu sana vesile kılarak gösteriyor; seni alçaltan benlerden birini. İnsan fark ediyor. İnsan kabul ediyor. İnsan terbiye etmek istiyor pusuda ayan olması için mühletini beklemiş benini. İnsan gayret ediyor. Kâmil olması için lehine çalışan tüm bu sisteme ayak uyduruyor ve gayret ediyor.

O benin yüksek sesleri kısılıyor, fısıltılara kendini bırakmışken yeni yüksek sesler peyda oluyor. İnsan nefis ile ruh dengesini sağlayan akıl gücünü kullanıyor, yüksek sesleri fısıltıya dönüştürüp duruyor. Ses kesilmiyor.

Tekâmül yolculuğunun devam etmesi, sesin varlığını koruyor. İnsan oluyor ama oldum diyemiyor. İnsan, ahsen-i takvim üzere olduğu zaman, alâ-yı illiyyîn makamına çıktığı zaman, meleklerin ona secde ettiği zaman, işte o vakit insan, insan oldum diyebiliyor.

Kaç insanız ki şu dünyada, insan mıyız tam şu anda?

Şeyh Alî el-Bistâmî, **Yakîn ve İrfân Ehli için İmân Hakîkatleri**
(*Tercüme ve Tahkik, Ümit Karaver - Muhammed Takî Hüseyinî*),
İstanbul: Ketebe Yay., 2021, 133 sf.

Şeyh Alî el-Bistâmî'nin, *Yakîn ve İrfân Ehli için İmân Hakikatleri* adlı eseri ilk olarak Ketebe Yayınları tarafından tercüme ve tahkik edilmiş ve 2021 senesinde neşredilmiştir. Kitap "Beş Bab" ve "Altı Fasil"dan oluşmaktadır. Önsöz'den sonra "Birinci Bab" gelmektedir. Birinci bab, iki fasıldan oluşmaktadır. Birinci Fasil "İmân'ın Hakikatinin Ne Olduğunun Açıklaması Hakkında", İkinci Fasil, "İman Edilen Şeyler Kaç Kısımdır?" başlığı altında ele alınmıştır. İkinci bab altı fasla ayrılmıştır. Birinci Fasil, "İslâm'ın Bina Edildiği Beş Temel Esas"; İkinci Fasil, "Birinci Rukün Olan Kelime-i Tayyibeye Ait Faydalar ve Bahisler"; Üçüncü Fasil, "İslâm Erkânının İkinci Ruknü Olan Namaz Kılma ve Ona Taalluk Eden Bahisler"; Dördüncü Fasil "İslâm Erkânının Üçüncü Ruknü Malın Zekâtı"; Beşinci Fasil, "İslâm Erkânının Dördüncü Ruknü Olan Kâbe Ziyareti" ve ikinci babta son bölüm olan Altıncı Fasil "İslâm Erkânının Beşinci Ruknü Olan Ramazan Orucu" olarak sonlandırılmıştır. Devamında Üçüncü Bab'ta "Tahâret-i Kübra Olarak Adlandırılan Guslün Farzları"; Dördüncü Bab "Abdestin Farzları"; Beşinci Babta "Namazın Farzları ve Vâcibleri" yer almaktadır. Yazar, eserinde sonuç kısmına yer vermemiştir.

Önsöz, Tercüme ve Tahkik müellifi olan Ümit Karaver ve Muhammed Taki Hüseyinî, Musannifek ismiyle meşhur olan Şeyh Alî el-Bistâmî hakkında bilgi vermiştir. Musannifek'in hayat hikayesi Bîstam'da başlamış daha sonra Herat, Karabağ, Tebriz, Konya, Meram, Larende, Bursa, Ebher, Erzincan, Tokat, Dimaşk, Mekke, Medine, Edirne, Hayrabolu, ve Bosna'ya seyahatleri bulunmaktadır.

On yıla yakın bir süre Konya'da kalan ve bu süre zarfında Nalinci ve Karatay medreselerinde hocalık yapan Musannifek, daha sonra Edirne'ye gitmiş ve yaklaşık on yıl kadar burada kalmıştır. (s.7). Yazma halinde bulunan eserleri, birkaçı hariç henüz tahkik ve tercüme edilmemiştir. Müellif, 841/1437 senesi başlarında Herat'ta iken İslâm, iman ve ona müteallik olan hususlarda Farsça eser yazması yönünde kendisinden bir ricada bulunulması üzerine, faydası herkese şâmil olsun diye, *Hakâiku'l-İmân li-ehli'l-yakîn ve'l-irfân* adlı eserini kaleme almıştır. Eserde, Hz. Peygamber'in (sav) "İslâm beş şey üzerine bina edildi..." hadisinden hareketle İslâm'ın beş temel rüknü olan kelime-i şehadet, namaz, oruç, hac ve zekât konuları, yanı sıra gusül, abdest ve namaz meselelerini fıkıh, kelâm ve tasavvuf bağlamında ele almaktadır. (s.8).

Önsöz'den sonra esere giriş yapılmaktadır. Musannifek eserine dua ile başlamakta ve Hz. Muhammed'e (sav) övgüde bulunmaktadır. Hamdele ve salveleden sonra bu eseri yazma sebebini açıklamaktadır. Eserin beş baktan oluştuğunu söylemekte ve gerekçesini şöyle açıklamaktadır:

"Beş sayısında bazı şeref ve özellikler vardır ki, bunlar diğer sayılarda yoktur. Sufilerin

---

* Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. Temel İslâm Bilimleri Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi.
akavlak21@gmail.com

“âlem-i şehâdet” ve filozofların “âlem-i his” dedikleri zâhirî alemin “havâss-ı hamse”(beş duyu) denilen beş şey üzere kurulu olduğunu görmez misin? Bunlar: İşitme, görme, tatma, dokunma, koklamadır. Sufilerin “âlem-i gayb” ve “âlem-i ruhanî” dedikleri zahir olmayan âlem de beş erkân üzeredir. Ehl-i sülûk ona “beş kilit” ve “beş anahtar” derler. Bunlar: Akıl, kalp, sır, ruh, hafidir.” (s.14).

Düşünür bu tasnif hükmünü beş sayısının önemli olduğunu şu sözleriyle tekrar ifade eder: *Yine görmez misin ki insanın bütün önemli işleri ve insani ihtiyaçları beş parmakla yapılır. Bunlarla, almak, tutma, vermek, çalışmak, bir alet kullanmak mümkün olur. (s.16). Bistâmi, kitabı yazma sebebini açıkladıktan sonra beş temel esas üzere kurulu olan İslâm dinin esaslarını tek tek ele almış, bablara ayırarak konuya giriş yapmıştır.*

Birinci Bab'ta, Allah'a iman etmenin öneminden bahsetmiştir. Bu bölümü iki fasılaya ayırmıştır: Birinci Fasil'da, İmân hakikatinin ne olduğunun beyanında bulunmuştur. Kudsi hadis olan, “Ben gizli idim, beni tanımalarını istedim. Dolayısıyla beni tanısanlar diye mahlukatı yarattım. Tanıyınca iman etsinler, iman edince ibadet etsinler, kullukla meşgul olsunlar.” Müellif bu hadisten hareketle Allah'ı tanımanın, iman olmadığını söyler. Böyle zannedenlerin küfre düşmüş olduğunun altını çizer. Küfür olmasını, İblis ve Firavunla delillendirmiştir. “Marifet, iman anlamına gelseydi Firavun'un mümin olması gerekirdi. O mümin olmadığına göre iman başka bir şey olduğu böylece ispat edildi.” “Şeriatla iman ise her şeyi kalp ile tasdik etmek ve dil ile ikrar etmektir.” (s.20).

Musannifek aynı zamanda imanın artması ve eksilmesi konusuna değinmiştir. Kendisi, *“Bizce imanın meyvelerinin artması ve eksilmesi amel ve taatlerden kaynaklanır”* der. (s.22). Fakihlere göre, amel imandan değildir. Çünkü amel imandan olsaydı her günah işleyen müminin kafir olması gerekirdi. Bu da dünyadaki Müslümanların bir kısmının (belki birçoğunun) küfür ehli olmasına işaret ederdi. Bir kimse kalp ile tasdik, dil ile ikrar ettiği halde namaz kılmadığında dinden çıkmış olurdu. Fakihlere göre amel olmasa da o kişi mümindir. Müellif, imanı amelle uzlaştırmış ancak bunu küfür olarak değil imanın artması, eksilmesi şeklinde ifade etmiştir.

İkinci Fasil: *“İman edilen şeyler kaç kısımdır?”* başlığı altında imanı iki kısma ayırmıştır. Mücmel ve Mufassal iman olarak iki başlığa ayırmıştır. Mücmel iman, toptan iman etmektir. Mufassal iman ise imân esaslarına ayrı ayrı, tek tek imân etme anlamını taşır. Bu başlık altında iman mahluk mudur, sorusunu da dile getirmiştir. Ona göre, *“İmanın iki tarafı vardır. Birisi kulun fiilleri, diğeri Hakk'ın sıfatıdır. Eğer imandan kalp ile tasdik, dil ile ikrar kastedilirse, kuşkusuz bu, kulun fiilidir ve mahluktur.”* (s.26).

*İkinci Bab, müslümanlık binasının beş temel üzerine bina edildiği beyanındadır. Bu babda birkaç fasıl vardır. Birinci Fasil, İslâm'ın bina edildiği beş temel esas üzerinedir. İlk esas; Allah'tan başka ilah olmadığını ve Muhammed'in (sav), Allah'ın kulu ve elçisi olduğunu, Allah Teala'nın onu hakikatle insanlara göndermiş olduğunu ve bütün insanların ona itaat etmesi ve uyması gerektiğini tasdik etmendir. (s.32). İkinci esas, beş vakit namazı ikame etmektir. “Kulun kıyamet günü hesaba çekileceği ilk şey namazdır.” Üçüncü esas malın zekâtını vermektir. (s.34). Burada zekat verenin şartlarından bahsetmektedir. Dördüncü esas Kâbe'yi ziyaret etmek. (s.36). Bu kısımda bilgi vermemiş, sadece maddi ve bedeni imkanı varsa diyerek konuyu sonlandırmıştır. Son esas olan beşinci esas, Ramazan orucunu tutmaktır. İkinci Fasil, birinci rukun olan kelime-i şehâdet'e dair açıklamalar ve bahislerde bulunmuştur. Kişi kelime-i şehadet tayyibesini dil ile söylemezse mümin ve müslüman olmayacağına dair hadis vardır. (s.37). Zikrin en faziletlisi; La İlahe İllallah'tır. Yazara göre *“Zikirlerin en faziletlisi olmasının birkaç sırrı vardır. Allah ve kul arasındaki tüm perdelerin kaynağı unutkanlıktır. Halbuki bu kelime, unutkanlığın tam tersine**

mâsivâyı nefy etmek ve Allah'ı isbat etmektir. Bu unutkanlık safrası ancak nefy sirkesi ve isbat balından yapılan sıkencübin¹⁷ şerbeti ile yok olur." (s.38). Müellif, bu sözünü Mesnevî'den bir söz ile desteklemiştir. "Eğer bu ev ona ait ise, gayret ile oradan dostun dışındaki izleri def et." Musannifek, "Yani Allah'ı hatırla ki onun mâsivâsını unutasın. Yani öyle zikret ki onu isbat etmiş ve gayrını nefy etmiş olasın." (s.40). Yazarın burada kastettiği tamamen Allah'ın evi olan kalbi onunla donatıp, zerre miktar Allah dışında bir şey kalmayacak şekilde temizlemektir. Ancak bu şu demek değildir, dünyalık işlerin bütününe bırak ve sadece ahiret ile meşgul ol. Mesnevi ile desteklediği sözüne bakarak şu sonuca ulaşabiliriz: Ne işle meşgul olursan ol onu kalbine taşıma, asıl olan kalbini Allah ile donatman ve onun şumûlünü o iş üzerine kuşatmandır.

Müellife göre, "İnsanın bir kalbi vardır ve bir kalp birkaç farklı işi bir defada yerine getiremez. Bir işle meşgul olursa diğer şeylerden geride kalır, ilgilenemez. La ilahe'nin manası, kalpten mâsivâyı çıkarmaktır. Böylece mümin kulun kalbi, sultandan başkasının nakşından temiz olsun ve illallah orada yerleşsin, tam bir aydınlanma ve onun nurlarından gerçek parıltılar zahir olsun. (s.42) (...) Mecazi sultan bir eve girdiği zaman nasıl ki kaide olarak ilk yapılması gereken o evin kirlerinden ve pisliklerinden temizlenmesi ise sâlikler de buna dayanarak bu kelime-i tayyibenin ilk yarısı sırların temizlenmesi, ikinci yarısı Melik-i Cebbâr hazretlerinin nurlarıyla cilalanmasıdır. İlk yarısı fenâ, ikinci yarısı bekâdır. İlk yarısı onun mâsivâsından ayrılma, ikinci yarısı O'nun makamına bağlanmaktır." demişlerdir. (s.42). Yazarın konu ile ilgili şu konuya da yer verir: Kişi Allah'ı tanır ve dil ile La ilahe illallah'ı söylemeye fırsatı olmadan vefat ederse bu kişi mümin olarak vefat etmiştir. Çünkü dil ile söylemeye vakit bulamamıştır. Diğer bahis, "Lâ" kelimesinin uzatılıp uzatılmayacağıdır. Bu kelimeyi söyleyen kişi kalbindeki bütün mâsivâyı toplar, hepsini nefyeder ve bu anda "illallah" der. Dolayısıyla evlâ olanın uzatmak olduğunu söyler (s.46)

Yazar fıkıh, tasavvuf alanlarında açıklama yapmakla yetinmemiş dil tahliline de değinmiştir. Söyleme şeklinin bile manevi hallere etki ettiğinin üzerinde durmuştur. Bistâmî'nin bu görüşüne zıt olarak ikinci bir görüşü daha vardır. Ona göre yeni müslüman olan bir kişi "Lâ ilahe illallah" kelimesininin "Lâ ilahe" kısmını söylerken ölmekten korkuyorsa "Lâ'sını" uzatmayı hızlı şekilde terketmesi daha uygundur. Böylece hemen küfürden imâna intikali gerçekleşir." (s.46). Konunun sonunda bu kelimeyi zikredenleri beş tabakaya ayırmıştır. Birinci tabaka, en aşağısıdır. Bu tabaka bu kelimeyi kendi can ve malı için söyler. İkinci tabakanın itikadı taklidir. Üçüncü tabaka, deliller yakînî ve burhânî değildir ancak itikad kalbidir. Üçüncü tabakada kalbi itikada ikna edici deliller eklenmiştir. Dördüncü tabakada, kalbi tasdike katî deliller ve yakînî burhanlar eklenmiştir. Beşinci tabaka ashâb-ı müşahede ve erbâb-ı mûkaşafenin tabakasıdır. En üst ve en şerefli tabakadır. (s.48-50).

Üçüncü Fasil, İslâm erkanının ikinci rüknü olan namaz kılma ve ona taalluk eden bahislerden bahseder. Diğerlerinde olduğu gibi müellif bunu da kısımlara ayırır. Birinci kısım, şer'i olarak namazın sıhhati ve fesadıyla ilgili olan farz ve vaciplerin sayısı ve neler olduğuna dairdir. İkinci kısım, beş vakit namazın sayısının nedeninin ne olduğu ve beş vakit namazı ilk kılanların kimler oldukları hakkındadır. Sabah namazı ilk kılan Hz. Âdem'dir. Musannifek'e göre "Âdem(as), daha önce karanlık görmemiş olduğu için karanlığın korkusu ve ürküntüsü onu kapladı. Hava aydınlanıp sabah oluncaya kadar korkmuş ve şaşırmış bir hal içinde kaldı. Sabah olunca Âdem(as) iki rekat namaz kıldı. Birinci rekati karanlığın korkusundan kurtulduğuna, ikinci rekati ise gündüzün aydınlığını idrak ettiğine şükretmek için kıldı. (s.56) Öğle namazını ilk kılan Hz. Halil İbrahim(as)'dir. Yazara göre, Hz. İbrahim(as), oğlunu kurban etmenin psikolojik

¹⁷ Sıkencübin: Bal ile sirkenin karıştırılmasından meydana gelen ekşi şerbet.

halini dört hal üzere yaşadı ve bu halin karşılığı olarak dört rekat namaz kıldı. İkinci namazına gelince balığın karnından dışarı çıktığında Yunus Peygamber(as) bu namazı kılmıştı. Balığın karnında iken dört belaya mübtela idi. Bu belalardan kurtulunca her bir belaya bir rekat denk edecek şekilde dört rekat namaz kıldı. Akşam namazına gelince ilk kılan Hz. İsa(as)'dır. Hz. İsa'yı(as) teslisten koruduğu için Allah'a şükretmek amacıyla üç rekat namaz kıldı. İlk iki rekat kendi nefisinden ve kendisiyle ilgili uluhiyetin(baba-oğul) nefyine işaretler. Üçüncü rekat ise Cenab-ı Hakk Teala'nın uluhiyetini isbat etmeye işaretler. (s.56-58)

Yazarın bu açıklamalarına göre her bir namaz sıkıntıdan meydana gelmiştir. Her bir karanlığın sonu ise güzel bilgilerle donatılmış aydınlıktır. Nasıl ki Allah, Hz. Âdem'in (as) tevbesini kabul etmek için onu cennetten dünyaya gönderip kelimeler öğrettiyse ve tevbenin sırları ortaya çıktıysa, diğer peygamberlere de sıkıntılar vererek namazın rekatlarını ortaya çıkarmıştır. Müellif bölümün devamında gecenin öneminden bahsetmiştir. Gecenin sadıkların, maşuku ile konuştuğu, tembeller ve gafillerin ise uyuduğu bir zaman dilimi olarak açıklamaktadır. Yatsı namazına gelince, bu namazı ilk kılan Hz. Musa (as) Peygamberdi. Musa (as), Şuayb (as)'dan ayrılıp Medyen'den uzaklaştığı ve geceleyin yolunu kaybettiğinde, dört hal gerçekleşti. Yolun üzüntüsü, eşinin üzüntüsü, kardeşi Harun'un (as) üzüntüsü ve Firavun'dan kaynaklanan üzüntü ve korkudur. Kasas Suresi 35. Ayette *"Seni kardeşinle destekleyeceğiz ve size öyle bir kudret vereceğiz ki, âyetlerimiz sayesinde onlar size erişemeyecekler. Siz ve size tâbi olanlar üstün geleceksiniz."* Musa (as) bu müjdeyi duyunca, kurtarıldığı her bir üzüntünün karşılığı bir rekat olacak şekilde dört rekat yatsı namazı kıldı. (s.70). Musannifek, ikinci kısmı bu şekilde sonlandırmıştır. Üçüncü fasılın, üçüncü kısmına gelince: Namazın hakikati nedir ve namazdaki her hareket neye işaret eder, sorusunu cevaplandırmıştır. Teşehhüd, mahlûkların yaratıcısının huzurundaki şehâdetine işaretler. (s.74). Secde, insanın o âlemden bu âleme geldiğinde nebâtî makama ulaştığına delâlet eder. Zira bitkilerin hepsi secde edicidir. Rukû, insanın nebâtî makamdan hayvanî makama terfi etmesi gerektiği anlamına gelir. Zira tüm hayvanlar rükû edenler gibi eğilmişlerdir. Kıyam, hayvanî makamdan insanî makama yükselmenin gerekliliğine delâlet eder. Zira insan düz bir şekilde ayakta durur.

Tekbir, "kibirlenmeye işaret eder. Yani hayvanî aleme kibirlenerek reziletlerin alçaklığından faziletlerin gülşenine yükselmesi ve bu âlemin kayıtlarıyla mukayyet olmaması gerekir. Gururlanma ve kibirlenme şeklinde olan insanî makamdan geçerek tevazu, korku, kırılma şeklinde olan rukûya yönelmesi gerekir ve buradan da nebâtî makam olan alçalma secdesine terakki etmesi gerekir. Ondan sonra da ilk müşahedeye şahitlik olarak teşehhüd etmesi gerekir. 'secde et ve yaklaş'." (s.84).

Dördüncü Fasıl, İslâm erkanının üçüncü rüknü olan malın zekâtı kısmıdır. Burada zekâtın hür, âkil-bâliğ ve müslüman olana, mülkiyetinde olan malın nisabının tam olması ve üzerinden bir sene geçmesi şartıyla vacip olduğu beyan edilmiştir. Zekâta taalluk eden mallar birkaç türdür. Birinci tür, sevâim, yem verilmeyen ve kendi kendilerine otlamaları için serbest bırakılan dört ayaklı hayvanlardır. Devamında bu hayvanları ve verilen zekat miktarını anlatmaktadır. İkinci tür, gümüştür. Burada gümüşün zekâta tabi olan miktarı anlatılmaktadır. (s. 86-90). Beşinci Fasıl, İslâm erkanının dördüncü rüknü olan Kâbe ziyaretine değinmektedir. Hür, bâliğ, âkil ve sağlıklı olan kimseye evinden ayrı olduğu zamanda yeme-içme ve yolculuk masrafları ile ailesinin nafakasını karşılayabilmek şartıyla hac farzdır. (s.92). Altıncı Fasıl, İslâm erkanının beşinci rüknü olan Ramazan orucudur. Bistami'ye göre *"Oruç, Adem'in aslî vatanında yarı melek olduğu zamana işaret eder. Velhasıl yemek, içmek hayvanî sıfatlardır ve hayvanî sıfatlardan uzak olmak da Hz. Hakk Teala ve meleklerin sıfatıdır. Dolayısıyla oruçta*

hayvanî sıfatlardan geçmek ve Rahmanî ahlakla ahlaklanmak gerektiğine uyarı vardır.” (s.94).

Üçüncü Bab, Tahâret-i kübra olarak adlandırılan guslün farzlarıdır. Bistami burada mazmaza, iştinkak, niyet, bütün uzuvların yıkanması, guslü gerektiren haller, hayız, meni ve nifas kavramları üzerine durmuştur. (s.96).

Dördüncü Bab, abdestin farzlarıdır. Müellif uzuvların yıkanmasına tek tek değinmiştir ve mezheplere göre açıklamıştır. Mesela yüz yıkamanın nereye kadar sınır olduğunu mezheplere göre açıklamasını yapmıştır. Bunu yaparken “Hidâye” eserini kaynak almıştır. Sadece abdestin farzlarını değil sünnetleri konusunda da mezheplerin görüşlerini sunmuştur. (s.98).

Beşinci Bab, namazın farzları ve vâcibleridir. Namazda farzlar, vâcipler, sünnetler ve âdâplar vardır. Farzlardan ve erkândan kasıt, terk edilmesi durumunda namazın bozulduğu şeydir. Vâciblerden murat ise sehven terk edildiğinde namazın bozulmadığı ancak sehiv secdesinin vacip olduğu şeylerdir. Sünnetlerden murat, Peygamber’in (sav) özen gösterdiği ve sadece bir özür nedeniyle terkettiği fiillerdir. Âdaptan murat ise Rasulullah’ın (sav) bir kere veya iki kere yaptığı fiillerdir. Devamında namazların farzlarını ve açıklamasını yapmaktadır. Müellifi, içindeki ve dışındaki farzları özet niteliğinde olacak şekilde dile getirmiştir. (s.108). Namazın vaciplerini Vikâye ve Kenz eserlerini esas alarak on iki tane olduğunu söylemiştir. Tek tek fıkıh ilmine göre delillendirerek açıklamıştır. En son namazın adâbları konusuna yer vermiştir. Müellif esere başlarken dua ile başladığı gibi hatimi de dua ile noktalamıştır.

Sonuç

On beşinci yüzyılda Horasan bölgesinde dünyaya gelen ve bu bölgede ilmi faaliyetlerde bulunan Musannifek, eserini Anadolu’ya geçmeden önce Herat’ta iken Farsça olarak kaleme almıştır. Toplumun o dönemde ihtiyacına binaen eserini kaleme aldığını söylemiştir. Bistami, bize göre eseri herkesin açık bir şekilde anlayabileceği, özet şekilde oluşturmuştur. Okuyucuyu hem fıkıh hem tasavvuf hem de dil tahlili alanında yormadan bilgilendirmeyi amaç edinmiştir. İman ile ilgili temel meseleleri ve İslâm’ın beş şartını fıkıh ve irfân zaviyesinden ele almaktadır. Müellif, bu çalışması ile insanların bildiği İslâm ile alakalı temel konuların işaret ettiği mânâları sadece ilim ehline değil, bütün insanların ilim seviyesine uygun sunmuştur. Böylece yazarın, o dönemin okuyucusu ve bizlerin idrak konusunda sıkıntı yaşamamasını istemediği aşikârdır. Namazın rekat sayılarını peygamberlere dayandırması, eseri diğer eserlerden ayrı kılan bir özellik taşımaktadır. İrfani konularda yaptığı açıklamalar, eserinin ‘ilmihal’ olarak nitelendirilmesinin de önüne geçmiştir.

Milenyum Tarikatları

[Ali Köse, Milenyum Tarikatları, İstanbul: Timaş Yay, 2019, 208 sf.]

Milenyum, kıyametten önce barışın hâkim olacağına inanılan bin yıllık süreyi kapsar ve mutluluk yılları, mutluluk evresi gibi anlamlara gelir.¹⁸ Milenyum tarikatları adıyla yazılan bu eser batıda oluşan birçok dini akımı konu edinir. Yazar ilk önce bu dini akımların çıkış sebepleri ve batıda bu kadar yaygınlaşmasının nedenleri üzerinden durur. Sebeplerinden birinin Aydınlanmanın etkisiyle kilisenin itibarının zedelenmesi ve akabinde mevcut olan dinsizliğin, insanları maddeci bakış açısına sürüklemesidir, der. İnsan ruhu aradığı maneviyatı bulamadığında bir boşluğa düşer. Bu boşluğun doldurulması görevini birtakım dini akımlar alır. Bugün birçok Batılı gerçekten refah denilen şeyin maddede olup olmadığını sorgulamaktadır. Görünen o ki, Batıda refah seviyesi kendi tabirleriyle maddi olanaklar yükseldikçe iç huzuru azaltmaktadır. Koyu bilim ve akılcılığın akıbetinde insan iç huzuru yakalamak için farklı akımlara sürüklenmektedir. Konu ile ilgili araştırma yapan uzmanlar, akılcılığın aşırı boyutuna bir tepki olarak dini akımların ortaya çıktığını belirtmektedirler. Özellikle Doğu ve Hint kaynaklı akımlarda maddi olandan el etek çekerek maneviyata ulaşma düşüncesi hâkimdir. Endüstrileşme, bir insanın değerini, sahip olduğu şeylerle ölçmeyi dikkate almıştır. Modernleşme ile birlikte inançların, geleneklerin ve değerlerin sarsılması kaçınılmaz olmuştur.

Yeni Dini Akımların Temel Özellikleri ve Ortaya Çıkış Nedenleri adlı bölüm ile başlayan kitap, dini akımları ikiye ayırmaktadır: Hristiyanlığın içerisinde yer aldığı akımlar birinci bölümü, Hint kökenli dini akımlar ikinci bölümü oluşturmaktadır. Hristiyan Kökenli Akımlar; 1.Adventist Akımlar [*Yehova Şahitleri, Yedinci Gün Adventistleri*], 2.İntihar Kültürleri [*Halkın Mabedi (Peoples Temple), Kral David (The Branch Davidians), Güneş Mabedi (Solar Temple), Cennetin Kapısı (Heaven's Gate)*], 3.Mormonlar, 4.Moonculuk, 5.The Family (*Tanrı'nın Çocukları-Children of God*), 6.The Church of Scientology, 7.New Age'dir. Uzak-Doğu ve Hint Kökenli Akımlar ise 1.Hare Krishna, 2.Sai Baba, 3.Divine Light Mission, 4.Transandantal Meditasyon, 5.Rajneesh, 6.Ananda Marga, 7.Brahma Kumaris, 8.Subud, 9.Reiki'dir. Yazar genel hatlarıyla akımların kurucularını, oluşma sürecini ve uygulamalarını anlatmaktadır.

Kitap, yeni dini akımların fazla olması bu dini akımlarda bulunan insanlara cazip gelen bir şeylerin varlığından mıdır, kendi buldukları dinin kendilerine yetmemesinden midir, gibi soruları akla getirir. Bu sorulara cevap olabilecek teoriler söz konusudur. Bunlar ideolojik mahrumiyet ve sosyal ağ teorisi. İdeolojik mahrumiyet, kişinin gerek çevresinde gerek iç dünyasında yaşadığı problemleri atlatmak maksadıyla gruplara katılmasını ele alırken; sosyal ağ teorisi gruptakilerle gruba girecek olanlar arasındaki bağ olarak belirtilmektedir. Ruhsal problem yaşayan insanların yeni bir din seçmelerinin onların iyileşmesinde yardımcı olduğu ifade edilir.

Birey yeni bir dini akıma geçmeden önce bulunduğu dinde bir anlam bulamamaya başlar. Kendini yetersiz, güçsüz ve hedefsiz hisseder. Ailesi ve çocukları varsa onlardan

* Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Mezunu (2018). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Felsefe v e Din Bilimleri Yüksek Lisans Mezunu (2023).

¹⁸ Gündüz, Ş. (2017). *Din ve İnanç Sözlüğü*. (2.Baskı) İstanbul: Vadi

kopmaya başlar. Ben-merkezcilik gibi karaktere bağlı hastalıklarla uğraşır. İşi varsa işsizlik boy gösterebilir. Sinirli ve agresif halleri dikkat çeker. Aşırı sinirlilik, gerginlik dini değişimin başlangıcını oluşturabilir.

Doğu kaynaklı dini akımları; dünyayı terk edenler, dünyayı kabul edenler, dünya ile uzlaşanlar olarak üç kategoriye ayırmak mümkündür. Bu akımların genel özelliklerinden bahsetmek gerekirse: İnsanların tam teslimiyetle liderlerine bağlanmaları istenir, lider otoriterdir, akımdaki prensipleri eleştirme hakkı verilmez, ahlaki bir bakış açıları vardır, yeni insanların daveti için misyonerlik faaliyeti sürmelidir, milenyum oldukça önemlidir. Kitabın 2019'da basılmış 6. baskısını okudum. Kitap 2011 yılında yazıldığından belki de bu yıl gidilip araştırma yapılırsa farklı akımlar çıktığını ya da bahsedilen akımlar işlevini yitirdiğini görebiliriz. 2011 yıllarında Batı'da gezip gördüğü bu hareketlerin kaynağını, kurucularını, kurucularının nasıl bir hayat yaşadıklarını, nasıl ibadet edip nelerden kaçındıklarını, o hareketlere yapılan eleştirileri vs. muhtasar bir şekilde anlatma gayretindedir.

Kitapta yer yer Tevrat ve İncil'den alıntılar yapılmaktadır. Mesela intihar kültürlerinden Cennetin Kapısı adlı akımın kurucuları kendilerini İncil'in vahiy kitabındaki iki tanık olarak görürler. İncil'de bu iki tanığa Tanrı tarafından güç verildiği, 1260 gün peygamberlik yapacakları ve çuldan yapılan kıyafetler giyecekleri belirtilir. İncil iki tanığı iki kandil ve iki zeytin ağacına benzetir ve yağmur yağmasın diye göğü tutma yeteneklerinin olduğundan söz eder.¹⁹ Çok ilginçtir bu iki tanık yani iki peygamber yeryüzünde yaşayanlara eziyet edecekler ve Tanrı katına çekileceklerdir. Zaten intihar kültürleri arasında yer alan bu akımın kurucuları bir kuyruklu yıldızın peşinde giderek birçok insanın ölümüne sebep olmuşlardır.

Bir diğer dikkat çeken husus ise Yehova Şahitleri anlatılırken Yehova isminin Eski Ahit'in Yeşaya adlı bölümden²⁰ gelmesidir. Yeşaya bölümünün 43. kısmında seçilmiş bir kulluktan bahsedilir. Böylece Yehova Şahitlerinin kendilerini seçilmiş ve kurtuluşa ermiş olarak görmelerini daha iyi anlamaktayız. İslam Ansiklopedisinde yer alan Yehova Şahitleri maddesinde²¹ inançlarıyla ilgili, Protestan mezhebiyle ayrılıklarının olduğunu hatta Protestanlar tarafından sapkın olarak nitelendiklerini görmekteyiz. Kitap, intihar kültürlerinden biri olan David Koresh hareketinden de bahseder. Burada yine İncil'den Vahiy bölümü esas alınır. David Koresh'in oradaki Yedi Mühür yazısından etkilendiği bilinir. Yedi mühür açılana kadar gel seslerini işitilmesi ayrı bir gizem oluşturur. Altıncı mühürde yer alan deprem kıyametin habercisidir. Bu olayların hareketin lideri tarafından anlatılması, intiharın yüceltilmesiyle birlikte insanları felakete sürüklemiştir.

Yeni dini akımlarda neredeyse Müslüman olarak tek söz edilen lider Muhammed Subuh idi. Günümüz tarikatlarına benzer nitelikler taşır fakat haramı helal kılma gibi bir yanılgıya düşer. Oruç ibadetinin farz olmadığını, dileyenin nefsini ıslah için tutabileceğini söyler.

Yine kitapta yer alan Moonculuk hakkında ibadetler konusu dikkat çeker. Pazar günleri dışında günde bir-iki defa ayın yaptıkları, ayınlarını kız erkek ayrı gerçekleştirdikleri ve her yeri ibadethane olarak görebildikleri yazmaktadır.²² Moonculuk hakkında 2000 kadar Türkiye temsilcisinin bulunduğunu görmekteyiz. Mustafa Bıyık'ın yazmış olduğu bir makalede dinler

¹⁹ Vahiy, 6/1-17, 11/1-14.

²⁰ Yeşaya, 43/10-12.

²¹ TDV İslam Ansiklopedisi Yehova Şahitleri, 43. Ankara, 2013.

²² TDV İslam Ansiklopedisi Moonculuk, 30. Ankara, 2005.

arası diyalogun Moonculuk için çok önemli olduğu görülür. Bıyık, makalesinde Moon'un Âdem ve Havva hakkındaki sözlerini eleştirir. Moon, Adem ve Havva hakkında şunları söylemektedir: Havva, Lüçifer yani Şeytan ile birliktelik yaşar ve nesli asli günahla karşılaşır. Moon bunları dile getirirken bir evlilik olması gerektiğinin ve kendisinin evli olduğu eşyle mükemmelliği yaşadığını iddia etmesi eleştirilir. Zira Moon, daha önce iki evlilik yapmıştır. Bunun gibi pek çok lider, söylediklerinin aksine hareket etmiştir. Amerika hükümetiyle olan sıkı ilişkileriyle, basın ve medyada gücüyle de zaman zaman eleştiriye konu olmuştur.²³

Kirman, din değiştirme konusunun yeni dini akımlarla birlikte ele alınması gerektiğini savunmaktadır. Çünkü kişi dinini değiştirmek istediğinde yeni bir akımdan etkilenir veya yeni bir din arayışına girer. Batıdaki materyalist ve ateist zihniyetle birlikte bireyler yeni bir din arayışına girmiş ve oldukça fazla dini akımlar ortaya çıkmıştır. Bu akımlar taraftar da kazanmıştır.²⁴ Yeni dini akımlar genel itibarıyla baktığımızda tam bir teslimiyet isteyen, katı kuralları olan, normatif yapılardır. Hareketler Tanrı ve insan merkezlidir. Hz. İsa'yı Tanrı kabul etmelerinden buna yatkın olduklarını anlayabiliriz. Hint kökenli akımlarda da felsefi ve mistik bir hava hâkimdir. Yine bağlılık ve tam teslimiyet söz konusudur.

Sürekli yeni kelimesini kullanmaktayız. Değişen dünyada, eskide kalan insanların sayısı azalmaktadır. İnsan hep bir yenilik arzusundadır. Toplumsal değişim de bunun temellerini oluşturur. Yeni bir model ve yeni bir yaşam tarzı her zaman tercih edilir. Söz edilmiş akımların bu ihtiyacı gidermeyi hedeflediklerini iddia etmeleri sebebiyle taraftar buldukları da söylenebilir. Elbette taraftar kazanmalarının daha birçok farklı sebebi vardır. Sosyal değişimin yanında kültürel ve ekonomik değişimden de söz etmek gerekir. Zira toplumsal değişim her ikisiyle bağlantılıdır. ABD'de dinini ifade etme ve yaşama özgürlüğü adı altında bu tarz dini akımların anayasal olarak korunması, akımların en fazla yaygınlık kazandığı ülke olmasını sağlamıştır diyebiliriz. İngiltere ve Avrupa ülkeleri buna dâhil edilebilir.

Grup üyelerinin ekonomik düzeyleri ve bilgi seviyeleri oldukça değişkendir. Bir grubun içerisinde zengin, holding sahibi insan yanında uyuşturucu bağımlısı ve fakir insan da bulunmaktadır. İkisi de hakikati arama arzusuyla grubun içinde bulunduğunu iddia etmektedirler. Ünlü müzik gruplarının Hint kökenli akımlarda yer aldığını görürüz. Yine bir grubun içerisinde akademisyen de bulunur, hiç eğitim almamış insanlar da. Irk savaşlarına karşı çıkan hareketlerin içerisinde genelde siyahilerin yer aldığını görüyoruz. Bunun yanında üstün ırk inancıyla siyahileri lanetli gören ve bu yüzden siyahilerin renklerinin Tanrı tarafından siyah yaratıldığını düşünen sapkın akımların da varlığını görüyoruz. Yalnızca beyaz insanları dikkate alan gruplar da mevcuttur.

Kitapta yer alan grupların, insanları epey etkilemesi düşündürücüdür. Aidiyet duygusundan yoksun olan bireyin bir gruba dahil olduğunda o gruba ne denli bağlılık kurabileceğini bize gösterir diyebiliriz. Liderlerine koşulsuz itaatin aslında insanın, başka birini ilahlaştırabilecek yönü ile ilgili olduğunu söyleyebiliriz.

²³ Bıyık, M. (2003). Yeni Dünya Düzenine Küresel Bir Din Modeli: Moonculuk, *Milel ve Nihal İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 93-112.

²⁴ Kirman, Mehmet Ali (1999). Batıda Ortaya Çıkan Yeni Dini Hareketlerin Bazı Özellikleri ve Toplumsal Tabanları, *Dini Araştırmalar*, 2(4), 223-233.